

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

POEZIE „TICHA“ (BÁSNICKÁ TVORBA J.HORY Z 30.LET 20.STOLETÍ)

Vedoucí práce: prof. PaedDr. Vladimír Papoušek, CSc.

Autorka práce: Kristýna Poslední

Studijní obor: Historie-Bohemistika

Ročník: 4.

2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, dne 26.07.2017

.....
Kristýna Poslední

Poděkování

Ráda bych tímto prostřednictvím poděkovala prof. PaedDr. Vladimíru Papouškovi CSc. za vedení mé bakalářské práce a jeho rady a připomínky k ní. Nesmírně si toho vážím. Dále bych také ráda poděkovala svým blízkým, kteří mě podporovali během celého mého studia.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá básnickou tvorbou Josefa Hory ve třicátých letech s ohledem na jeho celkový básnický vývoj a také zařazení do literárněhistorického kontextu. Jádrem analýzy třicátých let spočívá zejména v rozboru sbírek označovaných obvykle jako „poezie času a ticha“. Tyto sbírky jsou v práci analyzovány především z hlediska časoprostorového. Co se týče další Horovy tvorby, dvacátá léta jsou v samostatné kapitole poměrně obsáhle rozpracována, aby byly patrné básnickovy počátky. Čtyřicátá léta jsou naopak zpracována spíše přehledově. Součástí práce je také soupis bibliografie Josefa Hory.

Annotation

This bachelor thesis deals with the poetic work of the Czech poet Josef Hora in the thirties with regard to his general poetic development in the literary-historical context. The main part of the work is analysis of his "poetry of time and silence". His other works are described in the parts "twenties" and "forties". Part of the thesis is also the bibliography of poet's works.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Cíl a metoda práce	2
3. Životopis Josefa Hory	3
4. Počátky básnické tvorby	8
4.1. Prvotní básně.....	8
4.2. Básně (1905)	8
5. Dvacátá léta.....	11
5.2. Pracující den (1920).....	12
5.3 Srdce a vřava světa (1922).....	14
5.5 Z politické svatyně (1924)	16
5.6. Itálie (1925).....	16
6. Básník ve třicátých letech	19
6.1 Literárněhistorický kontext	19
6.1.1 Avantgarda a změny v poezii ve 30. letech	25
6.2. Básně času a ticha	27
6.2.1 Struny ve větru (1927)	28
6.2.2 Tvůj hlas (1930).....	30
6.2.3 Tonoucí stíny (1933).....	31
6.2.4. Dvě minuty ticha (1934)	32
6.2.5. Tiché poselství (1936)	34
6.2.6 Závěr	37
6.1. Další tvorba třicátých let	38
6.3.1 Máchovské variace (1936).....	39
6.3.2 Domov (1938).....	40
6.3.3 Jan houslista (1939)	42

7. Čtyřicátá léta v Horově tvorbě.....	45
8. Bibliografie Josefa Hory	48
9. Závěr	51
10. Seznam použité literatury	53

1. Úvod

Pro svoji bakalářskou práci jsem si vytyčila za úkol rozpracovat básnickou tvorbu Josefa Hory ve třicátých letech. Zvláštní důraz bude v práci kladen na úsek jeho poetické tvorby tradičně označovaný jako „poezie času a ticha“. Tento úsek jsem se rozhodla analyzovat zejména na základě tematiky časoprostorové. Tento výběr není náhodný, jelikož čas a prostor hraje velikou roli v celé Horově tvorbě. Pozornost ovšem bude věnována i dalším dílům ze třicátých let.

Vzhledem k tomu, že nelze jen tak vyjmout určitý úsek literární tvorby bez toho, aniž bychom přihlédli k jejímu předchozímu a následnému vývoji, budu se ve své práci, pochopitelně, zabývat básnickovým vývojem komplexně. Za tímto účelem jsem se rozhodla svoji práci rozdělit do čtyř po sobě jdoucích chronologických úseků. V prvním oddílu se budu zabývat prvopočátky Horovy tvorby, v dalším poté dvacátými léty. Obě dvě tyto etapy jsem se rozhodla rozebrat detailně, i když nejsou hlavním tématem práce a to proto, aby byl patrný posun jeho tvorby od nesmělých začátků až po jeho nejslavnější práce.

Následující úsek už budou představovat léta třicátá, do nichž je však tematicky zařazena i sbírka z konce let dvacátých, a to *Struny ve větru*, která bývá tradičně přiřazována ke sbírkám *Tvůj hlas*, *Tonoucí stíny*, *Dvě minuty ticha* a *Tiché poselství*. I z tohoto důvodu jsem se rozhodla toto dělení zachovat. Po kapitole „čas a ticha“ následuje podkapitola přinášející pohled na další Horovy sbírky ze třicátých let.

Léta čtyřicátá představují nejen závěr tvorby Josefa Hory, ale také, bohužel, závěr jeho života, jenž byl ukončen nervovým onemocněním. Tuto etapu práce hodlám představit spíše ve stručnosti, pouze aby byl patrný další autorův vývoj. Práce by měla přinést také vhled do literárněhistorického vývoje v daném úseku básnickovy tvorby, za tímto účelem do práce vkládám kapitolu s touto tematikou vztahující se k letům třicátým. Celkový vývoj Horovy tvorby na pozadí historickém bude shrnut v jeho komplexním životopisu, který bude umístěn hned na začátku samotného textu před analýzami jednotlivých období.

Práce by měla také obsahovat soupis bibliografie Josefa Hory, tato část bude provedena v samotném závěru práce.

2. Cíl a metoda práce

Cílem práce je představit tvorbu básníka Josefa Hory ve třicátých letech, zejména jeho tvorbu tradičně označovanou jako „básně času a ticha“. Práce se bude také snažit vystihnout Horův celkový básnický vývoj od jeho tvůrčích počátků až do jeho smrti.

S ohledem na fakt, že práce je zaměřena primárně na třicátá léta, rozhodla jsem se literárněhistorický kontext samostatně zpracovat pouze pro ně. Události ze života básníka nebo historie dále uvádím v jeho životopisu, který se nachází hned na začátku práce. Prvopočátky tvorby a vývoj ve dvacátých letech je zpracován podrobně, i když výběrově (dovolila jsem si sbírky pro rozbor vybrat dle svého uvážení pro účely práce), aby bylo patrné jeho směřování k létům třicátým. Naopak léta čtyřicátá jsou popsána ve stručnosti, pouze abych zachytila Horův pozdější vývoj.

Součástí práce je také přehledová bibliografie básnickovy tvorby, při jehož vytváření jsem pracovala se Souborným katalogem ČR.

V poznámkách pod čarou uvádím u básnických sbírek první vydání v případě, že na ně pouze odkazuji. V případě, že cituji, uvádím konkrétní knihu, se kterou jsem pracovala.

Reflexe jeho prací jsem se snažila buď popsat podle informací obsažených v odborných publikacích, nebo vyplývají z citovaných pasáží.

3. Životopis Josefa Hory

Josef Hora se narodil 8.7.1891 ve vesnici Dobříni u Roudnice do selské rodiny. Jeho rodiči byli Marie (rozená Aubková) a Antonín Hora, který se do Dobříně přičlenil na rodinou usedlost své manželky. Horovy předci však pocházeli i z Prahy, žil zde jeho prapradědeček, Josef Aubek, jenž zde roku 1810 získal usedlost Kunrátky. Mezi jeho vnučky patřila i Amálie Aubková, která se do povědomí dostala jako obrozenecká básnířka, ale Josef Hora ji nijak nezmiňoval, je tedy možné, že nebyla v rodině nijak zvláště připomínána. Několik let po básníkovo narození rodiče usedlost, kde žili, prodali a zakoupili dům v Praze blízko Královské obory. Otec však kvůli dluhům musel prodat a začaly se vyostřovat spory mezi manžely, které o pár let později vyústily až úplný rozchod. Podle básnickových vzpomínek zle vytušit, že za rozchodem stály vedle osobnostních rozdílů a sporů i neshody s příbuznými z matčiny strany, kterým se příliš nezamlouval způsob života Antonína Hory.

Malý Josef se roku 1906 navrátil do Dobříně, kde započala i jeho školní docházka. Právě na prarodiče měl básník zřejmě velmi pozitivní vzpomínky, jeho babičce je dokonce věnována báseň ve sbírce Tiché poselství.

Zbytek svého dětství Josef Hora strávil v Roudnici spolu s matkou, tetou a babičkou ve skromném domku. Josef Hora zůstal po celý život duševně spjat s rodným krajem, s řekou Labe a okolní přírodou. Po celý zbytek svého života se sem navracel a zcela nepochybně toto prostředí zanechalo stopu i v jeho pozdější básnické tvorbě.

V letech 1902-1910 navštěvoval Josef Hora gymnázium v Roudnici nad Labem. Od mala rád četl a také jeho studijní výsledky vůbec nebyly špatné. V gymnaziálním období se také pokoušel o první literární projevy básnické i prozaické. Roku 1909 mu vyšla první báseň časopisecky, a to v ženském časopise Vesna pod pseudonymem Jakub Hron.

I když se o Josefu Horovi nedá říci, že by byl zrovna politickým extremistou, pod vlivem svých vrstevníků se během středoškolských let začal hlouběji zajímat o sociální i politické dění, zejména o snahy k získání všeobecného volebního práva. Vedle společenského dění se zajímá i o kulturu a čte nové i starší díla literatury.

Po maturitě začal v Praze studovat práva, zřejmě hlavně na základě přání rodiny. V této době se také soustavně začal věnovat literární tvorbě a žurnalistice, zároveň se brzy po maturitní zkoušce stal členem sociálně demokratické strany.

Pravidelně psal do sociálně demokratického týdeníku Rudé právo a dalších časopisů a novin nejen básně, ale i různé úvahy, črty, literární kritiky, fejetony a črty. Práce pro noviny je v této době jeho hlavním zdrojem obživy.

Roku 1915 vychází Josefu Horovi první básnická sbírka s prostým názvem *Básně*, která shrnuje verše napsané od roku 1910. Sběrka vyšla v Bibliotéce fondu Julia Zeyera, jelikož zvítězila v soutěži pro začínající básníky. Téhož roku se stal také redaktorem novin Podřipan, v jejichž redakci se seznámil i se svojí budoucí ženou Zdenkou Janouškovou, se kterou se roku 1919 oženil a měl s ní dceru.

V roce 1916 dokončil úspěšné právnické studium a v roce 1918 začal pracovat jako redaktor pro časopis Práva lidu a vedl zde kulturní rubriku, spolupracoval také s periodikem Červen, jehož vlastníkem byl S.K. Neumann. Sílí také Horovo levicové přesvědčení, dospívá k tomu, že budou muset být provedeny ve společnosti změny, aby bylo dosaženo rovnosti a spravedlnosti, čímž se přibližuje marxistickým ideálům. I díky jeho skromné a spíše stydlivé povaze se ovšem nikdy nestal zarytým zastáncem revolučních hnutí. Aktivně se však účastnil veřejného života a zajímal se o politické dění.

V roce 1920 vydal Hora svoji druhou sbírku *Strom v květu*, z níž je možné cítit vliv vitalismu, nadšení pro život i působení na smysly. Na druhé straně, už objevuje se i pro Horu (zejména v pozdější tvorbě) typický motiv plynoucího času. V tomtéž roce vyšla i další sbírka nesoucí jméno *Pracující den*, která se hlásí k proletářské poezii a obsahující verše z let 1917-1920.

V roce 1921 u nás z části sociálně demokratické strany vznikla komunistická strana a Josef Hora se stal jejím členem a zároveň také redaktorem novin Rudé právo, jeho články se věnovaly nejen literatuře, ale i politickým událostem. Dvacátá léta jsou pro Horu i ve znamení cestování – roku 1924 podnikl cestu do Itálie a v roce 1925 se dostal také do Sovětského svazu. Obě tyto cesty zanechaly stopu v jeho díle, Itálii je věnována celá básnická sbírka (*sb. Itálie, 1925*). V této době se u nás na literární scéně uplatňoval poetismus, Horovi však k srdci nepřiřostl, neměl pro něj dostatečnou hloubku, spíše ho zaujala tvorba Jiřího Wolкера a všeobecně témata proletářské poezie, sám ve dvacátých letech v tomto duchu také tvořil. I přes své výhrady vůči poetismu však dokázal ocenit např. Nezvalova Edisona.

Po sbírkách *Strom v květu* a *Pracující den* vyšla v roce 1922 třetí sbírka, která svým zaměřením navazuje na sbírku předcházející a také odkazuje k proletářské poezii, ale nevěnuje se v ní pouze sociálním námětům. Následuje sbírka *Bouřlivé jaro* (1923),

v níž Hora ustupuje od proletářské poezie. Následovala sbírka satirická *Z politické svatyně* (1924), reagující na dobové události výsměšně. V roce 1927 pak vyšla sbírka *Struny ve větru*, tvořená výběrem básní. Najdeme v ní i motivy z jeho pobytu v Sovětském svazu. Následovaly sbírky *Mít křídla* (1927) a *Deset let* (1929).

Konec dvacátých let byl pro básníka v jistém smyslu zlomový, roku 1929 se stal signatářem tzv. Manifestu sedmi, ve kterém sedm tehdejších umělců vystoupilo proti směřování komunistické strany po jejím V. sjezdu. Umělcům vadila podřízenost Moskevské straně a celkové směřování strany. Všichni signatáři (vedle Josefa Hory sem patřil i Jaroslav Seifert, Vladislav Vančura, Helena Malířová, Ivan Olbracht a S.K. Neumann) byli vyloučeni ze strany. Pro Josefa Horu tak nejen skončilo působení ve straně, ale i jeho práce v Rudém právu. Tím však jeho žurnalistická činnost neskončila, dalo by se říci, že spíše naopak vyloučením ze strany získal v psaní určitou míru svobody. Začal působit v Lidových novinách, poté v časopise *České slovo*, až nakonec v letech 1929-1930 vedl vlastní časopis *Plán*. Ve všech svých žurnalistických počinech kladl velký důraz na kulturu.

Ve třicátých letech se Josef Hora zapojil do veřejné diskuse týkající se proletářské poezie, v této době byl však již skeptický k vidině nějaké revoluce, spíše prosazoval intimnější pojetí poezie jako obrazu básníkovy vnitřního světa, než jako prostředek boje. Třicátá léta jsou v Horově životě spjata také se Slovenskem a jeho literární tvorbou, o kterou se začal silně zajímat, na Slovensku byl několikrát a dokonce se v roce 1936 zúčastnil sjezdu slovenských spisovatelů.

Na české literární scéně také neváhal pomáhat tehdy začínajícím spisovatelům, mezi které patřil např. František Hrubín nebo Vladimír Holan, a to právě s pozice redaktora kulturních rubrik.

Ve třicátých letech lze básníka zařadit k proudu české meditativní a spirituální poezie. Spadají sem zejména jeho sbírky *Tvůj hlas* (1930), *Tonoucí stíny* (1933) a *Dvě minuty ticha* (1934). Někdy bývají tyto sbírky označovány jako „poezie času a ticha“, ještě spolu se sbírkou *Tiché poselství* (1936), ve které se částečně odráží básníkovy pobyty na Slovensku. Následovaly *Máchovske variace* (1936), kterými Hora připomínal výročí úmrtí Karla Hynka Máchy. Ve sbírce vyzdvihuje Máchovy umělecké kvality a zároveň se s ním cítí být i vnitřně spřízněný.

Vedle této tvorby vydal také ve třicátých letech svoji druhou satiricky laděnou básnickou sbírku, *Popelec* (1934). V roce 1934 také stal předsedou Obce československých spisovatelů a byl jím až do roku 1939.

Konec třicátých let, nástup fašismu, sílící pozice sousedního Německa a pocit ohrožené vlasti, to vše našlo odezvu i v tvorbě Josefa Hory. Výsledkem je např. sbírka *Domov* (1938), která oslavuje významné osobnosti české minulosti a českou historii. Velmi známá je její závěrečná báseň *Zpěv rodné zemi*. V roce 1939 pak vyšla lyrickoepická básnická skladba Jan Houslista, jejímž ústředním tématem je návrat domů a pocit kolektivní odpovědnosti za zemi, v níž žijeme.

Také celá Obec spisovatelů se vyjadřovala k hrozbě fašismu a ohrožení naší vlasti. V roce 1938 vydala manifest *Věrní zůstaneme!*, který podepsalo velké množství spisovatelů. Po mnichovské dohodě na něj navázal manifest *K svědomí světa*. Po vzniku Protektorátu Čech a Moravy v březnu 1939 měl Hora a mnozí další možnost emigrace do Francie, ale tuto možnost odmítl. V Horově tvorbě ještě zesílilo přesvědčení uchovat národní kulturu a tradice, stejně jako o spousty dalších. Snažil se povzbudit svojí tvorbou národní uvědomění a odkázat na silné kořeny národních tradic. V nejtěžších dobách podle něj musí být národ semknutý a musí si vážit své historie a slavných osobností historie a kultury.

Na konci třicátých let u něj propuklo závažné nervové onemocnění, takže roku 1943 po zdravotní dovolené definitivně odešel do penze. Josef Hora trpěl Parkinsnovou chorobou, jež jej postupně stále více postihovala. V pozdějších sbírkách je patrný vliv těžké choroby. Ve čtyřicátých letech vyšla sbírka *Zahrada Popelčina* (1940), která má dvě části. Posledními pracemi byly sbírka *Proud* (1946), která je plná vzpomínek a básníková přemítání, dále *Zápisky z nemoci* (1945) a lyrickoepická skladba *Život a dílo básníka Aneliho*. Nedokončenou zůstala skladba *Pokušení* (1946).

Vedle poezie se Hora věnoval také próze, ale tato tvorba nedosáhla významu jeho poezie. Hora se však této tvorbě věnoval soustavně již od svých tvůrčích počátků. První povídka mu byla otištěna už v roce 1908 a následovaly další. V roce 1922 vydal práci *Hliněný Babylon*, shrnující jeho dvě dřívější povídky tematicky zaměřené na první světovou válku. Další povídky byly shrnuty do souboru *Probuzení* (1925). Ve dvacátých letech také vydal romány *Socialistická naděje* (1922), ve kterém se snažil zachytit poměry v sociální demokracii a problematiku vzniku samostatného Československa a román *Hladový rok* (1926), kde popisuje poslední rok války na maloměstě.

Ze dvacátých let pochází ještě také novela *Smrt manželů Pivodových* (1928). V roce 1938 vyšel Horův poslední román *Dech na skle*, ve kterém se snažil vykreslit osudy hlavního hrdiny na pozadí dobových poměrů.

Dalším významným odvětvím Horovy práce jsou literárněteoretické práce a literární kritiky, které psal pro mnoho časopisů a novin, z nichž některé byly zmíněny už v popisu jeho redaktorské činnosti. Nejen díky tomu, že většinu svého života pracoval jako kulturní redaktor, se velmi aktivně a pečlivě zajímal o vývoj české a světové literatury a kultury obecně. V roce 1922 sepsal *Kulturu a třídní vědomí*, touto prací se zapojil do dobových diskusí o proletářské literatuře. Svým pojetím proletářské tvorby měl zřejmě nejbliže k Jiřímu Wolkerovi. Další polemickou prací je *Literatura a politika* (1929), kterou Hora sepsal po svém vyloučení ze strany.

V roce 1935 založil sbírku monografií *Postavy a dílo*. Sám do této řady přispěl monografií Karla Tomana. Vydal také antologii *Mladá česká poezie* (1931), *Výbor z díla A.Macka* (1922) sborník *F.X.Šaldovi* (1932). F.X.Šalda byl dlouhá léta Horovým přítelem. Hora k Šaldovi velmi vzhlížel a obdivoval ho. Josef Hora je i autorem studie k tvorbě S.K.Neumanna z roku 1928.

Rozsáhlá je také překladatelská činnost Josefa Hory. Překládal z němčiny (Goethe, Schiller...), dále také ze slovinštiny, chorvátštiny a ruštiny (Jesenin, Boris Pasternak, A.S.Puškin, M.J. Lermontov).

Postupující choroba stála spisovatele stále více sil, nepomohly ani časté hospitace v sanatoriích během 40.let. Stále více se obával pobytu mezi lidmi, věděl, že potřebuje oporu, cítil se odtržený od reality, i přesto, že se mu dostávalo veliké podpory ze strany nejbližších. Naprostý závěr svého života strávil částečně v Praze a částečně v Roudnici, kraji svého dětství. Josef Hora zemřel v Praze dne 21.6.1945. Následně byl jmenován jako vůbec první autor národním umělcem in memoriam. Pohřben byl na vyšehradském Slavíně.

4. Počátky básnické tvorby

4.1. Prvotní básně

Počátky básnické tvorby Josefa Hora spadají do jeho gymnaziálních let, zřejmě již někdy před rokem 1907. O podobě jeho tehdejších veršů si můžeme udělat představu z jeho dochovaných zápisníků. Jeho básně měly v té době poměrně pravidelný rým a ustálenou formu, tematicky se hodně věnuje přírodě. Jeho básnický styl ještě nebyl ustálený a patrně na ně měl vliv četby oblíbených autorů, mezi které patřil například básník Karel Toman. Pro představu uvádím krátkou ukázkou.

*Tak dlouho se již mlhy choulí,
pod nebem v brázdách šedivých,
a smutné oči krajem jdou-li,
vždy v mokru utkví mokrý lích...¹*
(prosinec 1907)

Na této kratičké ukázce si můžeme povšimnout jak pravidelného verše, tak i tematiky, kterou je příroda. Už zde z básnickových veršů cítíme jistou melancholii a smutek, což se v jeho pozdější tvorbě uplatní mnohem výrazněji. Zajímavé je i poměrně časté užití personifikace, lyrickými subjekty se v básni nestává konkrétní bytost, ale pouze její část.

4.2. Básně (1905)

V roce 1915 Josef Hora vydal svoji první básnickou sbírku nesoucí prostý název *Básně*. Její vydání mu bylo umožněno díky Fondu Julia Zeyera, od něhož získal stipendium. Původní název sbírky zněl *Kořist smyslů*, podle básně, jež byla však publikována až o pár let později a do této sbírky nebyla vůbec zahrnuta. Sbíрка zahrnuje jeho básně z let 1911–1915, z nichž některé již předtím vyšly časopisecky (v časopisech *Zvon*, *Rudé květy*, *Švanda dudák* aj.)

„Spojuje v sobě mnoho tendencí nesourodých, navazuje na předchůdce několika směry a nemá ještě osobité noty. Člověk není pro něho ještě středem světa a jedinou

---

¹ MOURKOVÁ, Jarmila a Josef HORA. *Josef Hora*. Praha: Melantrich, 1981, s.20.

*jistotou jako později.*² Nacházíme se u počátků básnickovy tvorby a tomu odpovídá i celkové nejednotné vyznění sbírky. Nacházíme v ní vliv dobového vitalismu, zaměření na smyslový prožitek. V básních se projevuje i Horův sklon k reflexi a meditativnosti, která je však v kontrastu s hromaděním smyslových prožitků, kupí vedle sebe více motivů, některé úseky navíc mohou působit útržkovitě. Častým motivem, stejně jako v naprostých prvopočátcích jeho tvorby, je příroda. Verše také místy vyznívají nostalgicky, posmutněle, s čímž už jsme se u něj také setkali.

Ráno

*Ráno, až vstanu, uzřím modré nebe,
nebe ještě krásnější od té doby,
co ztratil jsem tebe...*

*Zahrady, do nichž spolu již nevkročíme
nepolitují, nepožalují...
Budou krášlit stále smutné dny mé...*³

(Ráno)

Z básně je patrný vztah k přírodě, básník si hraje se slovy, zdůrazňuje krásu přírody v kontrastu se svým smutkem z milostného prožitku. Můžeme si povšimnou lehké melancholie, jenž však nepůsobí tísnivým dojmem, spíše to vypadá, že básník si se svým bolem „pohrává“, dodává mu na kráse a možná si v něm i libuje. Povšimnout si lze i zájem o plynutí času, čas je zde vyobrazen v „plynutí dnů“, lyrický subjekt jako by byl smířen se skutečností, vnímá neustálý tok času, jeho pohyb kupředu, i když on sám patrně myšlenkově setrvává v určitém momentu, který se snaží reflektovat.

Ve sbírce se kromě přírodní a milostné tematiky objevuje i sociální aspekt, jenž Hora hlouběji rozpracoval ve 20. letech ve svých sbírkách *Pracující den*⁴ a *Srdce a vřava světa*⁵, a to hlavně pod vlivem proletářské poezie.

---

² VÁCLAVEK, Bedřich. *Od umění k tvorbě: Studie z přítomné české poezie*. Praha: Jan Fromek, 1928, s.96.

³ HORA, Josef. *První kniha básní: (1911-1915)*. 2.vyd. V Praze: Fr. Borový, 1924. Edice Června, s.27.

⁴ HORA, Josef. *Pracující den* 1.vyd. Praha: Holubice, sv.3,1920.

⁵ HORA, Josef. *Srdce a vřava světa*. Praha: Edice Června, sv.24, 1922.

*Dělníci z dolů a z hutí,
bylo co krásnějšího
nad zapomenutí?
...Usnout a zapomenoutí,
že boháčů jemnost a vážnost
zítra budete kouti, že úkol váš: procitnout svěží
po práci na cizí štěstí.
A vaše že za hrobem leží...
Dělníci z dolů a hutí,
je něco strašnějšího,
nad zapomenutí?⁶*

(Zapomenutí)

Ukázka ukazuje zájem o dělnickou problematiku, zároveň z ní můžeme vyčíst i jistou reflexi a zamyšlení se nad pomíjivostí času.

Horova prvotina byla kritikou sice ve své době přijata kladně, ale výraznější ohlasy nezaznamenala.

---

⁶ HORA, Josef. *První kniha básní: (1911-1915)*. 2.vyd. V Praze: Fr. Borový, 1924. Edice Června, s.96.

5. Dvacátá léta

5.1. Strom v květu (1920)

První sbírkou ze dvacátých let nese název Strom v květu. Vydána byla v roce 1920 a věnována je básníkovi manželce Zdeně. Znovu vydána byla poté v roce 1927.

Ve sbírce se setkáváme se střetem vitalistických motivů, obdivem k civilizaci i sociálními motivy. To vše nadto propojené s Horovou láskou k přírodě. V básníkovi zároveň rezonuje i zážitek první světové války, kterou sice prožil „pouze“ jako civilista, ale pochopitelně na něj měla silný dopad. Pro Horu je v celé jeho tvorbě typické, že soucítí s trpícími, je velmi empatický od své přirozenosti.

„Válka na jedné straně učí ho milovati české prostředí, neboť Hora nedovede se neztotožniti s tím, kdo trpí a usiluje o místo na slunci, jež mu patří. A na druhé straně ho tísní. A v této tísní stává se mu příroda a žena náhradou širšího a bohatšího života, ba životem samým.“⁷

Odras války v díle je pochopitelný, střet s neuvěřitelnou krutostí a absurditou rezonoval celou Evropou, pro někoho natolik citlivého, kým Josef Hora zcela nepochybně byl, to musel být zážitek ještě hlubší. Ve sbírce se téma války objevuje hned několikrát.

Duj, větre západní duj!

Duj, pozdrave války!

je všude ticho až k zalknutí.

Je čtvrtý rok války.⁸

(Západní vítr, 1917)

Z výše vypsanych veršů je patrná tíseň, kterou válka v básníkovi vyvolala. Prostě oslovuje vítr „západní“, čímž patrně naráží na západní frontu. V prostých verších bez okázalých přívlastků a metafor je vyjádřeno vše. I verš je volný, což jsme v předchozí tvorbě spíše nezaznamenávali. Prožitek války vedl Horu také hlubší inklinaci k tématu

---

⁷ VÁCLAVEK, Bedřich. *Od umění k tvorbě: Studie z přítomné české poezie*. Praha: Jan Fromek, 1928, s.99

⁸ HORA, Josef. *Strom v květu: verše*. Praha: Borový, 1920. Zlatokvět (F.Borový), s. 17.

vlasti a rodiny jako jistoty v těžkých dobách.

Vedle válečných motivů nacházíme však ve sbírce i mnohem radostnější obrazy týkající se přírody, ve kterých je opět patrný vliv vitalismu. Nově se objevuje i vliv civilismu, básník je okouzlen výdobytky techniky a městem. Civilizační pokrok ho zároveň ale i tísní a uvědomuje si jeho nástrahy. Pro Horovu poezii je typické, že se v ní střetává radost se smutkem, uvědomuje si i ve svém nadšení, že společnost vyžaduje změny ve své struktuře, východiskem se pro něj tedy, jak uvidíme v dalších sbírkách, stává sociální revolta. Člověka vidí jako součást civilizace, kolektivu.

*...Směje se vichrům, jež ráznými biči
praskají do vzdutých vln,
větve svistí a děrami fičí -
směje se mrazům a lidské své jistot pln,
v třesku zim, v léta jasu, metafysiky prost,
podoběn člověku má jeho krásu
a houževnatost.
Tot' most.⁹*

(Most)

V části básně *Most* vidíme básníkovo zaujetí pro civilizaci, oslavuje zde most, vyzdvihuje jeho pevnost a stabilitu navzdory přírodě, personifikuje ho a přirovnává k člověku. Technické vynálezy však básník slepě neobdivuje, je si vědom, že jsou součástí lidského života a spolu se svými tvůrci tvoří neodmyslitelný celek.

Sbírka nám tedy Horu ukazuje opět z jiné perspektivy, nabízí nová témata i formu, volný verš, zároveň rozvíjí témata předcházející, jakými byli příroda, láska i pozastavování se nad celkovým smyslem lidské existence.

5.2. Pracující den (1920)

V roce 1920 nevyšla Horovi pouze sbírka *Strom v květu*, ale také *Pracující den*¹⁰, která bývá řazena do tzv. proudu proletářské poezie. Tento proud se manifestačně

---

⁹ HORA, Josef. *Strom v květu: verše*. Praha: Borový, 1920. Zlatokvět (F. Borový), s. 39.

¹⁰ HORA, Josef. *Pracující den* 1. vyd. Praha: Holubice, sv.3, 1920.

ustanovil až o dva roky později, nicméně tato sbírka do něj již tematicky spadá.

Hora v této sbírce více rozvíjí už svůj předchozí zájem o sociální problematiku a celkové vyznění je mnohem ucelenější. Zájem proudil z jeho povahy, jež byla velmi empatická, milující jednoduchost a vitálnost.

Po skončení první světové války vznikl na našem území nový státní útvar, Československo. Nově vzniklý stát však nepřinesl jen radost, ale dal vyniknout i do té doby spíše opomíjeným tématům, jakými byla sociální nerovnost a špatné postavení dělnické třídy.

Hora ve svých básních dokázal postihnout tyto problémy, kladl důraz na tvořivost člověka, oslavoval jeho pracovitost pro kolektiv, který není tvořen jen „masou“, ale jednotlivými prvky. Vnímal sny jednotlivců, jejich touhu dosáhnout ve světě naplnění svého štěstí navzdory útrapám. „*Vyciťuje hlubokou krásu a tragiku práce. Její konstruktivní sílu, anonymní služebnost a tragiku jejího zcizení. Z tohoto vědomí rodí se proletářův vzdor, jenž je stejně tíživým pocitem života utlačeného jako snem o životě lepším. Negací i kladem zároveň.*“¹¹

Vedle sociální motivů se objevují již známá témata přírody i techniky, výrazně se však proměňuje forma básní, básně jsou psány povětšinou volným veršem a jako lyrický subjekt zde často vystupuje kolektiv, zástup. Sám básník se cítí být členem tohoto davu, proto jsou mnohdy verše psány v množném čísle, Hora se s davem ztotožňuje.

*Občané, kterých jsme nikdy neviděli,
pro vás jsme kovali, psali a seli.*

*kam odešlo jsi, mozků našich dílo?
Čí krví proudíš, rukou našich sílo?*

*V šatu, jež stříhli jsme, pán bulvárem chodí.
V botách, jež šili jsme, lovec vodou se brodí.¹²*

(Práce)

---

¹¹ VÁCLAVEK, Bedřich. *Od umění k tvorbě*: Studie z přítomné české poezie. Praha: Jan Fromek, 1928, s. 100.

¹² HORA, Josef. *Pracující den* 1.vyd. Praha: Holubice, sv.3,1920, s.11.

Horova poezie je v této sbírce velice nesentimentální, jeho přesvědčení je etické a uvědomělé, neprahne beze smyslu po revoluci, hledá spravedlnost skrze třídní boj, zajímá ho i duševní prožitek dělníka – proletáře. Zároveň se ve sbírce básník nebrání optimistickému vidění, věří v dobrý konec a pozitivní změnu.

5.3 Srdce a vřava světa (1922)

Sbírka z roku 1922 nese název Srdce a vřava světa. Vyšla v době, kdy u nás již probíhala diskuse k proletářskému umění a tomu, kam by takové umění mělo směřovat. Velkou inspirací v tomto počínání byl Sovětský svaz, k němuž mnoho spisovatelů v naději vzhlíželo.

Tato sbírka byla přijata velmi rozporuplně, zejména kvůli svému nejednotnému vyznění právě v souvislosti s proletářským uměním. Hora v ní sice silně postihoval sociální motivy, ale zároveň se v ní střetává jeho rozpor mezi obdivem k civilizaci a smyslovým prožitkem z přírody. Hora kladl důraz hlavně na morální rozměr změny společnosti, smysl revoluce viděl v nastolení řádu a spravedlnosti.

Už z názvu cítíme, že inklinuje k prožitku vnitřnímu, snaží se světu porozumět „srdcem“, chce změnu tíživé skutečnosti a zároveň touží po klidu a vyrovnanosti. V básních se kombinují obrazy přírodní scenérie, měst a zároveň jakýsi výchovný podkres, jímž se snaží apelovat na čtenáře.

Sbírka je zvláštní kombinací jakéhosi přirozeného Horova vývoje, ve kterém kombinuje lyrické obrazy prodchnuté melancholií spolu se sociálními tématy. Tato témata bychom však neměli přičítat dobové orientaci v umění, ale spíše Horově povaze, která ho nutila o takových otázkách přemýšlet.

*Smutek jasmínu odkvétajícího
pohnul mým srdcem a plakal bych,
kdybych děvčetem byl.
Sbohem, bílá krásu na zeleném plátně,
sbohem, blouznivý ohňostroji barev,
vidíš, jak rozpínají stromy své ruce,
tuhé a pevné, jak nalévá se plod?*

*Bude tiché léto.*¹³

(Vlídny smutek)

5.4. Bouřlivé jaro (1923)

Sbírka *Bouřlivé jaro*¹⁴ představuje jakýsi vrchol proletářské tvorby Josefa Hory. Jeho předchozí sbírka byla přijata spíše rozpačitě, hlavně z důvodu nejednotnosti tematické. I to ho zřejmě vedlo k tomu, aby ve své následující sbírce více sledoval linii proletářské tematiky.

Prohloubil se jeho prožitek doby, více vnímá utlačování a sociální nespravedlnost a touží po revoluci, jež je cestou k nápravě. Bojuje a již tolik netouží po harmonii, cítí, že je potřeba jít kupředu, což má zajistit právě revoluce, chce čtenáře vést a vychovat, je mnohem tendenčnější a ideologičtější, než v předchozí sbírce. Snaží se více přiblížit člověku a méně oproti dřívějšímu personifikovat přírodu, vytrácí se i dřívější melancholické okouzlení.

Naprosto dominantní jsou sociální témata, bída, utrpení a útlak, ve sbírce zároveň oslavuje revoluci a vyzdvihuje Sovětský svaz jako zemi, kde se lidé nikdy nevzdávají i přes nepřízeň osudu. V básních mnohdy vyzývá k boji a vzdoru, oceňuje lidskou sílu. V některých básních je stále velmi lyrický, ale zároveň všechna témata protkáva touhou po sociální změně, takže tato témata vedle sebe nepůsobí tak kontrastně, jako tomu bylo u předchozí sbírky.

Také forma básní se mění, volný verš ustupuje do pozadí a nahrazují ho lehce zapamatovatelné rýmy, takže básně připomínají lidovou píseň. Básník se touto volbou snažil zřejmě přiblížit nižším vrstvám, aby jeho poezie byla přístupnější, čtivější a dobře zapamatovatelná, a tím více působící na konkrétního jedince.

*Však lehko oddati se snům,
jež vzbudil bílý světla kmit.
Tisíce brání tisícům
viděti jaro, v slunci žít.
Teprv až bouře zatřeskne,*

---

¹³ HORA, Josef. *Srdce a vřava světa: verše*. 2. vydání. V Praze: Fr. Borový, 1929, s.52.

¹⁴ HORA, Josef. *Bouřlivé jaro*. Praha: Edice Června, sv.29, 1923.

*i po sklepeních zableskne
se jaro...jaro...jaro...*¹⁵

(Na jaře)

Právě v básni *Na jaře* vidíme písňovou podobu básně, autor v ní zdůrazňuje útlak jedné skupiny druhé. Sociální úděl přirovnává k přírodním podmínkám, změnu vidí v „bouři“, která udeří a všechno změní k lepšímu. Nelze pochybovat, že touto bouří myslí revoltu dělníků. Zároveň je optimistický, věří, že tato chvíle nastane. Patrný je i z veršů kontrast, tolik typický pro Horovu poezii – střet krásy a strastí.

5.5 Z politické svatyně (1924)

Poněkud jiného rázu než předchozí tvorba je sbírka z roku 1924 s názvem *Z politické svatyně* s podtitulem *Satiry a epigramy. Satiry a pamflety na politiky, průmysl lihový, veřejné mínění a politiku vůbec*. Jak už název říká, jedná se o soubor výsměšných básní, ve kterých si autor bere na paškál soudobé problémy politiky i kultury i lidské vlastnosti. Na tuto notu navázal ještě jednou, a to ve třicátých letech sbírkou *Popelec*.¹⁶

Hlavní básníkovou metodou je zde užití sarkasmu a ironie. Básně jsou spíše kratšího rozsahu. Inspirací mu nepochybně byla i práce žurnalisty, kdy se osobně střetával s nejrůznějšími tématy a měl možnost je hlouběji poznat. Některé básně se sbírky vydal již dříve, časopisecky (např. v satirickém periodiku *Sršatec*. Bohužel, i když se o to básník snaží, není pouze útočný, je sice ironický, ale stále se drží v mezích slušnosti, k čemuž zřejmě vedly jeho etické zásady a plachá povaha.

5.6. Itálie (1925)

Sbírka Itálie, která vyšla v roce 1925, tvoří z jistého úhlu pohledu zajímavý předěl v tvorbě Josefa Hory. Podle některých badatelů v ní můžeme najít prvky avantgardního směru poetismu, někteří autoři, jako například František Buriánek, zde shledávají kombinaci prvků proletářské poezie s poetistickou.

---

¹⁵ HORA, Josef. *Bouřlivé jaro*. 2.vyd. Praha: Fr. Borový, 1927, s.52.

¹⁶ HORA, Josef. *Popelec*. Svět a kumšt. Praha: Borový, 1934.

Básně jsou inspirovány básníkovou cestou po Itálii v roce 1924. Tematicky se obraz Itálie odráží v celé sbírce, Hora pracuje jak s přírodními podmínkami Itálie, její historií i povahovými rysy obyvatel. To vše na něm zanechalo hluboký dojem, v některých případech se také snaží o srovnání těchto prvků jižní Evropy s naším krajem.

Básně jsou převážně lyrické, sociální tematika předchozích sbírek ustupuje do pozadí a básně jsou smyslově procítěnými obrazy, někdy jazykově velmi hravými.

Chladi večerní procházka

kamenným Koloseem.

Měsíček očichává ho

stříbrným čumáčkem.¹⁷

(báseň Koloseum)

Jak je i z této básně patrné, na Horu dýchala v Itálii historie, takže některé básně jsou inspirovány italskými pamětihodnostmi (básně *Koloseum*, *Forum Romanum*, *Kapitol* aj.). U některých se zamýšlí nad plynutím historie a času jako takového (v básni *Forum Romanum*, „Proč tu zbyly ty sesuté chrámy?“). Vedle historie je však konfrontován se současností, jež mu v Itálii přinesla obraz vzestupu fašismu, což zachytil v básni *Stráž*, která původně nesla název *Mussolini*.

Revolver, černá košile

po Římu maštruje¹⁸

(báseň Stráž)

Sbírka Itálie je posunem v tvorbě Josefa Hory. Na jedné straně představuje návrat k počátkům jeho tvorby a odklon od proletářské poezie, na druhé straně je ale i ucelenější, více přemýšlivá a analytická. Prožitek života je v ní zachycen všemi smysly, což ovšem nebrání i rozumovému poznání okolního světa. Hora je ve sbírce přemýšlivý,

---

¹⁷ HORA, Josef. *Domov a jiné básně*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961, s. 30.

¹⁸ Tamtéž, s. 34.

ale možná méně melancholický, je si vědom neustálého plynutí času, který věci přináší a zase odnáší.

6. Básník ve třicátých letech

V následující kapitole bych ráda představila tvorbu Josefa Hory ve třicátých letech. I přesto, že nikdy nelze tvorbu autora bezesbytku rozdělit podle časových období a je mezi nimi vždy určitá provázanost, dovolím si tuto básníkovu epochu rozdělit pro lepší přehlednost na několik tematických úseků. Jedním z nich bude podkapitola „*Básně času a ticha*“, do níž jsem se rozhodla zařadit sbírky *Struny ve větru* (1927)¹⁹, *Tvůj hlas* (1930)²⁰, *Tonoucí stíny* (1933)²¹, *Dvě minuty ticha* (1934)²² a *Tiché poselství* (1936)²³. Držím se v tomto případě uspořádání souboru Horových básní z roku 1958, jenž nese název *Básně času a ticha*²⁴, které uspořádal A.M. Piša, který při vydávání zanechal básníkovu vlastní redakci i předchozí vydání Miloslava Novotného. Další část kapitoly se bude zabývat ostatními sbírkami Josefa Hory ze třicátých let, a to z důvodu zachování sledování básnického vývoje.

6.1 Literárněhistorický kontext

Přelom století představuje v českých zemích konstituování národa. Hlavními mluvčími těchto snah se stala intelektuální elita a spisovatelé vytvořili základu „mluvčích“ národa. „*Před začínajícími autory se otevíral prostor svobody a radikální proměny předválečného světa je přímo disponovaly k romantickým vidinám spravedlivého světa. Velká část debutantů (Karel Teige, Jiří Wolker, Vladislav Vančura, Jaroslav Seifert, Zdeněk Kalista a řada dalších) se v době zvednuté revoluční vlny přímo ztotožnily s revolučními idejemi a společně se staršími autory (Ivan Olbracht, S.K. Neumann, Josef Hora, Marie Majerová, Antonín Macek) tvořili intelektuální jádro komunistické strany, která se ustavila roku 1921.*“²⁵

Vztah spisovatelů a strany byl však vším, jen ne harmonickým soužitím. Již

---

¹⁹ HORA, Josef. *Struny ve větru*. Praha: Fr. Borový, 1927.

²⁰ HORA, Josef. *Tvůj hlas*. Praha: Fr. Borový, 1930.

²¹ HORA, Josef. *Tonoucí stíny. Balady a jiné básně*. Praha: Fr. Borový, 1933.

²² HORA, Josef. *Dvě minuty ticha*. Praha: Fr. Borový, 1934.

²³ HORA, Josef. *Tiché poselství*. Praha: Fr. Borový, 1936.

²⁴ HORA, Josef. *Knihy času a ticha*. Vy. 2. Praha: Československý spisovatel, 1958.

²⁵ BRABEC, Jiří. *Překlad jako součást národní literatury*. In.: PAPOUŠEK, Vladimír. *Dějiny nové moderny*. Praha: Academia, 2014, s.110. ISBN 978-80-200-2296-7.

v průběhu dvacátých let čelila strana čím dál větší kritice ze strany spisovatelů, jedním z prvních takových odvážlivců byl Vladislav Vančura. Spisovatelé naráželi na dogmata a fanatismus bránící svobodné tvorbě a vyjadřování.

Komunistická strana tedy rozhodně netvořila homogenní útvar a potýkala se s vnitřními problémy, které roku 1929 vygradovaly ve vydání letáku, ve kterém sedm československých spisovatelů, a zároveň členů strany, vyslovilo svůj jednoznačný nesouhlas s vedením a směřováním strany po jejím V. sjezdu. Vznik tohoto letáku inicioval Ivan Olbracht a obrací se v něm na dělnickou třídu, jenž má vystoupit proti fanatismu. Tito spisovatelé (Josef Hora, Marie Majerová, Hana Malířová, Jaroslav Seifert, S.K. Neumann, Vladimír Vančura a Ivan Olbracht) byli ze strany okamžitě vyloučeni. Přímoou reakcí se stalo vystoupení jedenácti umělců a kritiků (např. Julius Fučík, Karel Teige ad.), kteří ve svém *Zásadním stanovisku k projevu* toto jednání tvrdě odmítli. Čistky pokračovaly v Rudých odborech nebo mezi komunistickými poslanci a senátory. Důvod pro toto jednání byl prostý, komunisté cítili, že je potřeba vytvořit „ideologicky kompaktní organizaci“ a účinně tak bojovat proti imperialismu.

Další ostré polemiky podnítila i brožura básníka Josefa Hory *Literatura a politika*, která narážela na zklamání z vývoje strany a vytracení někdejších ideálů. Básník v ní tematizoval ztrátu „lidství“ ve straně a vymizení živé bytosti nahrazené čirou byrokratizací. Stranický tisk na tyto polemiky reagoval články o zrádcích, jelikož situace měla za následek změny redaktorské působnosti Josefa Hory (začal pracovat jako redaktor národně socialistických novin *A Zet* a *České slovo*) a také Jaroslav Seifert změnil své působiště, stal se redaktorem sociálně demokratických listů (*Pestré květy*, *Práco lidu*, *Ranní noviny*).

Objevily se i další reakce, např. S.K. Neumann v roce 1930 vydal *Krizi národa*, ve které sepsal jakousi „bilanci“ a sám se od všeho distancoval. Neméně zajímavý je také spor mezi básníkem Josefem Horou a teoretikem K. Teigem o koncepci moderního umění. Hora zastával pevně stanovisko, že literatura by neměla být politice služebná a básník by měl být vždy „věrný sám sobě“. Naopak Teige propagoval moderní umění jako cestu revolučního hnutí, moderní kultura pro něj měla neodmyslitelný ráz dynamičnosti a revolty.

Ani umělecký spolek Devětsil nebyl těchto polemik ušetřen. V jeho rámci se v roce 1929 vytvořila *Levá fronta* prosazující svobodu v umělecké tvorbě. Politicky byla tato frakce propojena spoluprací s KSČ. Navíc měla být organizace i střediskem avantgardního umění. Předsedou této organizace byl Karel Teige, který měl vizi, že

tímto spojením se na jednom místě budou koncentrovat produktivní umělecké cíle. I tato koncepce však byla bolševickým vedením odmítnuta. Na sjezdu roku 1930 tedy v předsednictví Teigeho vystřídal S.K.Neumann, ale ani on neušel ve straně kritice, jelikož se ke své smůle opět snažil o politicky nezávislý přístup k umění.

Počátek třicátých let přinesl dramatické změny v evropské i české společnosti, které se dotkly jak politické, tak ekonomické a duchovní sféry. Dopad hospodářské krize, která se od podzimu roku 1929 šířila Evropou jako mor, a nástup nacismu v Německu, jenž vyvrcholil Hitlerových totálním uchopením moci roku 1933, to vše zanechalo své stopy. Zejména krize hospodářství zvedla počty nezaměstnaných a mnoho lidí se dostalo do zcela neutěšených situací a bídy. Čeští intelektuálové k této situaci nebyli chladní. Třídně vyhrocená situace umožnila nárůst extremismu a nahrávala zejména komunistům, kteří díky hospodářské krizi měli argument pro tvrzení o škodlivosti kapitalismu a odvolávali se na fungování plánovaného hospodářství v Sovětském svazu, kde pochopitelně byl všeho dostatek a existovala plná zaměstnanost. Fakt, že se jednalo o velice zkreslené informace, v nichž se ztrácela spousta negativ (hladomor na Ukrajině, gulagy a násilní kolektivizace) nebyl zas tolik podstatný. Násilné reakce systému na protesty nezaměstnaných (z nichž mnoho vyústilo v tragické střety končící smrtí) zvedly vlnu kritiky a solidarity ze strany českých intelektuálů.

Velice emotivním projevem bylo svolání Protestujeme!, které vedle komunistů (Zdeněk Nejedlý, Vítězslav Nezval, Karel Teige aj.) podepsala i řada odpůrců strany (J.S.Machar, Josef Hora, Emil Filla, Otokar Fischer). Intelektuálové se stali aktivními podporovateli stávkujících, zejména po velké severočeské stávce nezaměstnaných. Pro střílení do lidí ve Frývaldově se jen těžko hledala omluva a vysvětlení. Nejen komunisté nacházeli problém v kapitalismu, k těmto závěrům došli i někteří demokraté. Novinář Ferdinand Peroutka psal o tom, že demokracie nemá kapitalismu sloužit. Také spisovatel Karel Čapek se vyjadřoval v podobném duchu, psal o „konci kapitalismu“.

Toto dramatické období ukázalo nejednotnost společnosti a chabou soudržnost prvorepublikových ideálů. Nestabilita společnosti vytvořila dokonalé podhoubí pro růst extremistických totalitních alternativ. Ukázalo se to zejména v politickém spektru, kde se uskupily nacionalisticky a profašisticky orientované skupiny. Došlo k volnému spojení několika stran, tzv. Národní sjednocení (Kramářova národní demokracie, Národní liga Jiřího Stříbrného a Marešova národní fronta). Další radikální uskupení

tvořil politický klub Vlajka, jehož jádro vytvořili v roce 1930 vysokoškolští studenti a zaštitěn byl osobnostmi Viktora Dyka, Františka Mareše a Stanislava Nikolau.

Nacistická protižidovská opatření pro většinu členů těchto skupin představovala bezmezný vzor a univerzální program. Například zastánce Rukopisů Jaroslav Slavata označil boj Německa za „boj všech evropských národů“ a „boj za ochranu rasy“. Vedle antisemitismu se stupňoval i teror vůči komunistům a demokratům. Dalším projevem nacionalistické nesnášenlivosti byla kampaň vůči emigrantům z Německa, kteří měli navíc problémy i s českou emigrační správou. V této otázce se na jejich obranu angažovali čeští intelektuálové a iniciovaly vznik výboru na jejich ochranu.

I když se nedá v této době hovořit o nějaké umělecké jednotě a větších skupinách, vznikala různá prohlášení vyzdvihující občanské svobody a odvolávající se na demokratické hodnoty. Zejména levicová fronta zdůrazňovala důležitou roli solidarity a vyjadřovala podporu dělnickým hnutím. Také publicistická tvorba nezůstala pozadu a řešila narůstající sociální otázky a politické události. Jako příklad takové práce uvádím práci Ivana Olbrachta *Země beze jména*, v níž popisuje neutěšenou situaci lidí na Zakarpatské Ukrajině. Také Karel Čapek byl nadále publicisticky činný a ve svých úvahách se zabýval vývojem demokracie v našem státu. Souborně byly tyto práce, některé napsané již v letech dvacátých, vydány jako *O věcech obecných čili Zákon politikon (1931)*. Další práce reagující na dobový stav hojně vycházely v periodiku *Přítomnost*. Nástup ultrapravicového fašismu podpořil a podnítil politickou pravici v Československu. V kulturní sféře se rozhořela jakási „kampaň proti levým“, tedy proti levicově orientovaným spisovatelům jakými byli Karel Čapek nebo Vítězslav Nezval. Čím dál častěji se také pracovalo s pojmy jako „pravá a levá literatura“.

Vyhrocený nacionalismus a antisemitismus se projevil i v umělecké sféře a stal se pro takto zaměřené skupiny i bojem proti modernímu umění. Svým odporem k modernímu umění se netajil ani Karel Kramář, předseda kuratoria Moderní galerie. Zastával konzervativní postoje a moderní umění shledával jako nečeské, křečovitě a technicky neschopné. Pravice všeobecně brojila proti modernímu umění a označovala ho za holý výplod bolševiků a židů. Jak je tedy patrné, obě skupiny měly zcela rozličné představy o demokracii, způsobu vládnutí i přístupu k umění, i když obě skupiny zdůrazňovaly, že umění nemá s politikou co dělat a zásadní pro určení jeho kvality je tedy hodnota čistě umělecká. Bylo pouze otázkou času, kdy mezi oběma skupinami dojde k veřejnému vyhrocenému střetu.

Předzvěstí budoucího střetu se stala výstava karikatur výtvarného spolku Mánes.

Na výstavě byly vystavovány protinacistické karikatury (František Hoffmeister, Adolf Bidlo) a fotomontáže Johna Heartfielda. Pravice byla pobouřena. Během celého roku 1934 docházelo k neustálým vzájemným střetům, které vyvrcholily na konci téhož roku v umělém sporu o univerzitní insignie. Němečtí studenti zabrali Klementinum a následně z něj byli násilím vytlačeni, navíc došlo k demonstracím v pražských ulicích a vytloukání oken ve spolku Mánes. Na tyto události reagovala nově ustanovená Obec československých spisovatelů prohlášením podporujícím reakci na německé studenty. Celá událost rozdělila spisovatele do několika táborů, Obci byla vytýkána přílišná levicová organizace. Nárůst nacistické agrese však vyžadoval reakci a také sjednocení, ne roztržiténost. Jak už bylo naznačeno, na poli literárním došlo k velkému počínu, vznikla Obec československých spisovatelů, což bylo určitým projevem protifašistického smýšlení a snahou o zachování svébytné kultury. Jako uskupení slučovala odlišné charaktery s rozdílnými přístupy k umění i světu (např. Marie Pujmanová, Karel Teige, Josef Hora, Ferdinand Peroutka, Josef Kopta, Vítězslav Nezval aj.).

Úvahami nad vývojem literatury a demokracie jsme se již zabývali, nicméně zajímavé jsou i písemné projevy zamýšlející se nad postavením Československa v rámci Evropy a jeho budoucím osudem a celkovou společenskou krizí. Do této kategorie patří i esej prezidenta Edvarda Beneše *Francie a nová Evropa (1932)*. Beneš shledává současný stav jako důsledek odklonu od racionalismu a naopak příklonu k romantizující estetice a iracionalitě, což se podle něj v politice projevuje ve formě diktatury. Také kritik F.X.Šalda cítil ohrožení demokracie a svobody jedince, silně negativně viděl myšlenky marxismu. Cestou z krize podle něj byla vnitřní reforma demokracie, která by vedla k celkové nápravě společnosti. Poněkud odlišný přístup měl směr, který F. Buriánek a kol. v práci *Dějiny české literatury IV*²⁶ označují jako *integrální katolicismus*. Jednalo se o směr filosoficko-politický i kulturní, silně ideologizovaný, který podporoval myšlenky fašismu a jako ideální stát shledával Itálii pod vedením Mussoliniho. Fascinovalo je propojení katolické víry kooperující s vedením státu, čili tzv. korporativní stavovský řád. Naopak odpor měli k demokracii, která pro ně byla „měšťácká“. Celkově se s postupujícími třicátými lety prohlubovaly rozdíly v názorech a docházelo k politické radikalizaci podpořené silným ohlasem španělské občanské války, krvavého konfliktu z let 1936-1939, v němž se střetly strany republikánů a

---

²⁶ BURIAN, František. *Dějiny české literatury IV*. Praha: VICTORIA PUBLISHING, a. s., 1995, s. 335.

frankistů, a také pro nás tolik bolestnou konferencí v Mnichově.

Španělské osudy nenechaly československé umělce chladnými, naopak, vznikla u nás celá řada zejména publicistických reportážních prací, které tento konflikt reflektovaly. Pro představu uvádím reportáže Jaroslava Kratochvíla *Barcelona-Valencie-Madrid (1937)*. Španělské demokratické straně se u nás dostalo i politické opory a ve Španělsku vznikl dokonce Československý protifašistický výbor.

Ve třicátých letech se znovu také objevila myšlenka čechoslovakismu, zdůrazňovalo se propojení obou kultur pod záštitou jednotného státu, na druhé straně se ovšem na Slovensku stále více objevovaly i separatistické tendence a pocit upozadění jejich kultury na úkor české. To vše nakonec vyústilo i ve vyhlášení fašisticky orientovaného samostatného Slovenského státu v březnu 1939. Nejednalo se ovšem o smýšlení všech Slováků a čeští i slovenští umělci se již od poloviny třicátých let účastnili mezinárodních akcí vystupujících proti fašismu. Tyto akce nejvíce zesílily v době před Mnichovem a během tohoto roku se Josef Hora, tehdejší předseda Obce československých spisovatelů, spolu s Karlem Čapkem a Jaroslavem Kratochvílem, písemně obraceli na evropské spisovatele, aby je podnítili v zápasu s fašismem a informovali o současném stavu.

Závěr třicátých let byl ve znamení velkého sjednocení spisovatelů a vedl je k proklamacím vybízejícím k boji (manifest *Věrní zůstaneme* aj.), další reakce přišly po Mnichovské konferenci.

Mnichovská dohoda mezi Německem, Itálií, Francií a Velkou Británií z 29.zář 1939 znamenala odstoupení pohraničního území Československa Německou a velikou zradu v myslích občanů. Mnichovská konference spolu s následným vyhlášením Druhé republiky, která trvala od 1.října 1938 do 14.března 1939, jsou velkým předělem v české kultuře a společnosti. Došlo k polarizaci názorů, někteří autoři se vyprofilovali silně nacionálně a protifašisticky, jiní odsuzovali „masarykovskou demokracii“. U katolíků, jako například u Jaroslava Durycha, často dominoval také obdiv k frankistickému Španělsku. Zastával názor, že fašismus je obranou proti demokracii i proti komunismu.

6.1.1 Avantgarda a změny v poezii ve 30. letech

„Česká avantgarda chtěla být jednou ze středisek soudobé mezinárodní moderní kultury, iniciátorem internacionální spolupráce.“²⁷

Česká kulturní scéna v meziválečném období zaznamenala rozmach avantgardy, ať už se jednalo o projevy dadaismu nebo surrealismu. Tato recepce se u nás projevila v překladech (básníků z okruhu Andrého Bretona) i v publicistice, v časopisech vycházely články reflektující zahraniční projevy moderního umění, což dokládá i fakt, že jedno číslo časopisu Karla Teigeho, *ReDu*, bylo věnováno skupině *Vysoká hra*, v níž působili i čeští umělci, Richard Weiner a Josef Šíma.

Konec 20. let s sebou přinesl nutnost přehodnotit, v té době již značně vyčerpaný, poetismus a touhu po nových podnětech. Výrazným podnětem pro surrealistické směřování skupiny *Devětsil* se stal pobyt básníka Philipa Soupaulta v Praze roku 1927. Soupault se tak stal nejmenovaným zprostředkovatelem kontaktů mezi českou a francouzskou avantgardou. Zcela zásadní pro český surrealismus byla Bretonova surrealistická skupina. Konkrétně Bretonův druhý manifest surrealismu, vydaný V. Nezvalem v jeho revui *Zvěrokruh* v roce 1930, významným způsobem ovlivnil další směřování české avantgardy. Překládána byla také Bretonova díla (např. *Spojité nádoby*, *Nadja*) i dalších básníků. Tyto překlady a jejich uveřejňování již probíhalo ve zcela jiném literárním kontextu, a to kontextu českého surrealismu. Počátek třicátých let přinesl změny také v poezii a určil její nové směřování. Jednou z proměn byl „přerod“ poetismu v surrealismus. I když ještě v roce 1928 vyšly dva manifesty poetismu, bylo již zřejmé, že poetismus je vyčerpaný a směřuje ke svému zániku.

Ačkoli se surrealistická skupina ustanovila teprve roku 1934, už od počátku let třicátých se část členů spolku *Devětsil* stále více seznamovala a sblížovala s francouzským surrealismem. Mezi hlavní představitele českého surrealismu lze zařadit V. Nezvala (zejména jeho sbírky *Žena v množném čísle*, *Praha s prsty deště* a *Absolutní hrobař*), K. Teigeho, Toyen, J. Štýrského, B. Brouka, Katy King nebo K.

---

²⁷ BRABEC, Jiří. *Překlad jako součást národní literatury*. In.: PAPOUŠEK, Vladimír. *Dějiny nové moderny*. Praha: Academia, 2014, s.92. ISBN 978-80-200-2296-7.

Biebla.

V roce 1933 Vítězslav Nezval také napsal A.Bretonovi a vyjádřil touhu po spolupráci. Česká skupina se hlásí k myšlenkám surrealismu a způsobům jeho tvorby, ze kterých připomeňme alespoň psychický automatismus, práci se surrealistickými objekty, motivy snů, práci s iracionálním, prolínání snového a skutečného.

První výtvarnou výstavu a surrealismu se u nás uskutečnila v roce 1935. Vedle výstav skupina také pořádala besedy, překládali surrealistická díla z francouzštiny (např. dílo P.Eluarda *Veřejná růže* nebo Bretonovy *Spojité nádoby*). Skupina také ostře vystupovala proti hrozbě fašismu. V roce 1935 do Prahy také na pozvání dorazili A.Breton a P. Eluard.

Kromě Francie udávala také ruská poválečná literatura směr naší kultuře. Zájem se nesoustředil jen na postihnutí ruského literárního vývoje, ale skrze literaturu se čeští intelektuálové také snažili pochopit a reflektovat tamní politické události. Významný vliv na českou avantgardní scénu měli ruští autoři Alexandr Blok a zejména Vladimír Majakovský svojí revolučností a futurismem. Nejčtenějším se však u nás stal básník Sergej Jesenin, jehož práce u nás vyšly ve třech souborech (jeden z nich připravili Bohumil Mathesius a básník Josef Hora). Ruská lyrika se u nás těšila značné oblibě, takže vyšla také v několika souborných antologiích.

Poněkud odlišným přístupem byla ve třicátých letech tvorba, jež bývá označována jako „poezie smrti, ticha a času“. Problematizuje existenciální otázky, zobrazuje jedince vytrženého ze svého dosavadního světa a zmítajícího se v nejistém světě. Jedinec je často osamělý, úzkostný a čelí smrti. Oproti hravému poetismu je do poezie vneseno tíživé a úzkostné téma. Právě téma smrti je jakýmsi ústředním bodem pro tvorbu některých autorů na počátku třicátých let, kdy vyšly sbírky, v nichž je smrt ústředním motivem (František Halas: *Kohout plaší smrt*, Vilém Závada: *Siréna*, Jan Zahradníček: *Pokušení smrti*, Vladimír Holan: *Triumf smrti*). Poezie nám přináší pohled do nitra subjektu, který hledá nějaký smysl v životě. V této tvorbě však často nacházíme neustále se opakující motivy, jakými je deprese, úzkost, smrt i dětství (jediné šťastné období). V polovině třicátých let tedy nacházíme přerod této poezie do roviny více „meditativní“, která sleduje subjekt v jeho setrvávání v čase, jeho vzpomínky, sny a přání, které jsou sice konfrontovány často s nepříliš příznivou realitou, ale i právě proto se básníci ve svém projevu snaží o zachycení jednoditého harmonického celku, ve kterém po obrazech a pocitech nicoty a jistého míjení se v čase přichází jakési smíření, harmonizující aspekt. Tato poezie „času a ticha“ je silně zaměřena na subjekt a jeho

setrvávání v prostoru a čase, v němž může jedinec přemítat a reflektovat. Jednotlivé básně jsou často obrazově uzavřené, jednolité. Po formální stránce se někdy objevují písňové formy a další tradiční básnické útvary, častým jevem je opakování některých částí básní s různými obměnami, což může naznačovat proměnu v uvažování subjektu. Časté jsou také obrazy z přírody, kombinování konkrétních věcí abstraktních, fiktivních a reálných. Prostor někdy vytváří „kulisu“, ve které se odehrává nejdůležitější část celého básnického obrazu-reflexe myšlenek, proudění času, ve kterém mnohdy subjekt setrvává v myšlenkách na jednom místě.

Sociální zápasy ve společnosti, neutěšená politická situace a stále větší hrozba ztráty svobody se projevily také v poezii. Sílí pocity ohrožení a poezie se stává stále více konkrétní, důraznější a klade větší apel na čtenáře. Setkáme se mnohdy také s motivy ohrožené země a strachu. Všechny tyto motivy ztrát a hledání jistot vyvrcholí v období okupace, zejména v tvorbě V. Holana, F. Halase, J. Seiferta a mnohých dalších.

6.2. Básně času a ticha

V následujícím úseku se práce snaží přiblížit básnickou tvorbu Josefa Hory z hlediska časového a prostorového. Tento rozbor se dotýká úseku, který bývá tradičně označován jako *Poezie času a ticha*, k čemuž odkazuje i název básnického souboru, který k vydání uspořádal A.M. Píša.²⁸ Tento soubor zahrnuje sbírky *Struny ve větru (1927)*, *Tvůj hlas (1930)*, *Tonoucí stíny (1933)*, *Dvě minuty ticha (1934)* a *Tiché poselství (1936)*. Téma času se vine celou tvorbou Josefa Hory, proto je třeba zdůraznit, že následující vyčlenění je umělé, sloužící spíše k lepšímu uchopení a pochopení básnickovy tvorby v jeho vrcholné a nejvýznamnější části. Můj ústřední rozbor hlediska časoprostorového se opírá zejména o výzkum Zdeňka Kožmína, jenž se touto problematikou výrazněji badatelsky zabíral.²⁹ Předem je třeba uvést, že čas a prostor nelze chápat jako předem utvořené a jednolité kategorie, do nichž je jen naléván obsah. V Horově poezii se naopak setkáváme s pružností těchto kategorií, vycházejí z básníkovi niterní a životní zkušenosti, stojí jako pevný řád nad celým dnem a zároveň se mu přizpůsobují. Horu zajímá plynutí času, jeho proměnlivost, neustále se ptá, odkud sám čas proudí, co s sebou přináší a bere. Podle potřeby se v něm zastavuje i jej nechává volně stékat. Tyto

---

²⁸ HORA, Josef. *Knihy času a ticha*. Vy. 2. Praha: Československý spisovatel, 1958.

²⁹ KOŽMÍN, Zdeněk. *Studie a kritiky*. Praha: TORST, 1995, s. 456-475.

otázky se před námi nerozprostírají až na přelomu dvacátých a třicátých let, ale provázejí Horovu tvorbu již od jejích prvopočátků. „*V Horově lyrice se už od samého začátku stále něco dere odněkud někam, stále tu ujíždějí vlaky, vzad prchají cesty, sunou se oblaka jar i zim, vlají vlaky lodě, i když vůbec svou podstatou Horova poezie není povrchně turistická a cestovatelsky boдрá.*“³⁰ Již z této citace by mělo být patrné, že nejen čas, ale prostor není pro Horu zcela pevnou kategorií. Prostor je místem, v němž se odehrává čas a tato symbióza je mnohdy vyjádřena metaforou, vlaky a lodě tedy symbolizují pohyb v prostoru, čímž je zároveň naznačen i neustálý tok času. I proto tedy nelze často chápat vyobrazení míst doslovně jako pouhý popis, i když okouzlení a zaujetí určitými místy je víc než zřejmé.

Čas má pro Horu pokaždé jiný význam, jednou je rychlý, revoluční, podruhé poklidný a zasněný. Pokaždé však souvisí nejen s dobou od-do, ale také s lidským nitrem, srdcem, které jako motiv utváří další významný pilíř Horovy tvorby. Jak už jsme viděli i ve dvacátých letech, Hora se nikdy nevzdaluje od člověka jako prožívající bytosti.

V následujících podkapitolách bych na jednotlivých sbírkách ráda doložila výše zmíněné teze na konkrétních verších. Řazení jednotlivých sbírek zachovávám chronologické.

6.2.1 Struny ve větru (1927)

Sbírka z roku 1927 obsahuje básně inspirované básníkovou cestou do Sovětského svazu, které se dotýkají společenských změn v SSSR i zachycují ruskou přírodu (básně *V Moskvě, Leningrad* aj.). Mnohem větší úsek sbírky však zauímají básně spíše tematicky neurčité, které umožňují větší volnost, některé verše mohou působit melodicky, volně, což může právě naznačovat plynutí času. Pojetí času však s motivy Sovětského svazu souvisí, básník poznal Rusko jako revoluční zemi, tedy místo, kde se uvádí do pohybu historie. Čas jako takový tvoří jádro sbírky, nacházíme ho už v samotných názvech jednotlivých básní (*Čas, bratr mého srdce, Plynoucí čas, Čas*). Hora mluví o čase jako o „bratru srdce“.

*Čas, bratr mého srdce, jež jde
a odměřuje mi hodiny bytí,*

---

³⁰ Tamtéž s. 457.

*zaváhá, zhroutí se do tváře mé,
usne a zavoní jak kvítí.³¹*

(Čas, bratr mého srdce)

Z veršů je patrná důvěrnost mezi lyrickým subjektem a časem, i přesto, že každý z nich zaujímá zcela jiný prostor. Srdce jako takové představuje sám subjekt, je to jeho naše nitro, kdežto čas představuje řád, který pečlivě odměřuje dobu, po kterou srdce bude na světě. Oba subjekty jsou spolu nerozlučně provázané. I přesto, že čas působí neúprosně a představuje pomíjivost a dočasnost, nelze z veršů vyčíst úzkost nebo strach. Vztah k času je zde naznačen velice něžně, zároveň je však jasné, že z oné dvojice je tím silnějším, určujícím. V následujících verších se navíc setkáváme i s dalším typickým motivem Horovy poezie, trvání v čase, motiv snění, utkvívání ve spánku, který je však přetrháván časem. Subjekt musí procitnout, pokračovat v pouti světem. I tyto verše však působí jemně, není v nich žádný osten nevraživost vůči času.

*Probud' se, spáči,
pohled' času v líc.
Svět s tebou kráčí
sluncem v zmar a nic.³²*

(Čas)

Motiv neustálého plynutí, o němž jsem psala výše, snadno identifikujeme v básni Čas.

*Časnosti krásná,
milostná mi bud',
bych jednou zhasna,
padl na tvou hrud'.³³*

Verše se snaží vyjádřit rovnováhu mez stálostí a neustálým plynutím, mezi životem a

---

³¹ HORA, Josef. *Knihy času a ticha*. Vy. 2. Praha: Československý spisovatel, 1958, s. 13.

³² Tamtéž, s. 65.

³³ Tamtéž, s.

smrtí. Vyjadřují neustálý koloběh, ono plynutí dnů člověka v čase.

Neustálé plynutí času lze doložit i na rytmické výstavbě veršů. Touto problematikou se zabýval ve své interpretaci také Jiří Rambousek ve své práci.³⁴ Pro upřesnění uvádím ukázkou z básně *Plynoucí čas* a část Rambouskovy interpretace.

*V dálku odlétám,
den, noc, květ a hlas.
Tiše zametá
prach stop za sebou čas.*³⁵

(Plynoucí čas VIII)

„ a) věčné plynutí času (verš 1 a 3): dva rytmicky zcela pravidelné verše, obsahující dvě dipodie s výraznou hranicí mezi oběma stopami, spadající v jedno se střední dierezí; trochej-daktyl: Xx Xxx – Xx Xxx; vzestupná intonace (antikadence); celkem 4 dlouhé vokály.“³⁶

6.2.2 Tvůj hlas (1930)

Sbírka *Tvůj hlas* nám ukazuje jiný Horův přístup k času, je to přístup spíše skeptický, básník si uvědomuje nestálost času, jeho neustálý vznik a zánik i pocit vyprázdnění.

*Chtěls takto, můj červne,
být do prázdna svát?*³⁷

(Pozim)

Z veršů je patrná určitá rezignace, lyrický subjekt se v této básni času spíše pasivně poddává, zmíněna je i prázdnota, čas nepřináší naplnění. Básník se zaměřuje na čisté bytí, přebývání v čase a prostoru. Básník se v této sbírce uchyluje hlouběji do svého

---

³⁴ RAMBOUSEK, Jiří. *Nesoustavná rukověť české literatury*. Praha: Torst, 2003. ISBN 80-7215-204-1.

³⁵ HORA, Josef. *Knihy času a ticha*. Vy. 2. Praha: Československý spisovatel, 1958, s. 52.

³⁶ RAMBOUSEK, Jiří. *Nesoustavná rukověť české literatury*. Praha: Torst, 2003. ISBN 80-7215-204-1, str. 431.

³⁷ HORA, Josef. *Knihy času a ticha*. Vy. 2. Praha: Československý spisovatel, 1958, s. 130.

nitra, které je tiché a poklidné.

„I není náhodou, jak tu nabývá vrchu jednak živel vegetativní, příroda, jednak prvek mimovolný, sen; jak se tu bezprostřední zážitek rozvolňuje do dálek času i prostoru.“³⁸

Hora se v této sbírce ve svém lyrismu přesunuje k hlubšímu duchovnímu prožitku založeném na smyslech, je čistý a poklidný, možná lehce tragický a posmutnělý, nicméně stále více meditativní, což je významným rysem jeho tvorby. A.M. Píša ji hodnotí jako *„výtvar jakési vnitřní rekonvalescence“³⁹*

*Pláčí dny, rosa smáčí
vlasy, v nichž motýl se schoval,
a rez našeho hlasu
schne na stromořadích.⁴⁰*

(V mlze)

Ve výše citované básni si můžeme povšimnout právě onoho rozplývání času do ztracena, což zobrazuje zejména rosa, která stéká, mizí a nezůstává. I metafora *„rez našeho hlasu“* odkazuje k pomíjivosti. Čas je zde zastřený a neurčitý, zároveň ale také nestálý

6.2.3 Tonoucí stíny (1933)

Sbírka z roku 1933 je tvořena souborem meditativně orientovaných básní a nadto obsahuje také pět lyricko-epických balad (*Balada bílé noci, Balada v hnědi, Noční host, Balada o zrádném pokušení, Balada světoběžníková*), což nás může odkazovat k básníku Jiřímu Wolkerovy. Jak už však můžeme předpokládat ze stylu Horovy tvorby, balady jsou spíše než dějově zaměřeny niterně. Vyplývají z niterního prožitku subjektu. Dobře patrné je to ve skladbě *Balada světoběžníková*.

Všichni se vracejí z daleka

---

³⁸ PÍŠA, Antonín Matěj. *K vývoji české lyriky: studie a recenze*. Praha: Československý spisovatel 1982, s. 78.

³⁹ Tamtéž, s. 79.

⁴⁰ HORA, Josef. *Knihy času a ticha*. Vy. 2. Praha: Československý spisovatel, 1958, s. 127.

*od němých, zavřených vrat.
Svět nevolá nechce už člověka,
ježž pudí láska a hlad.⁴¹*

Zajímavá je modelace prostoru, není konkrétně vyměřen místem, jedná se o prostor světa, nekončících dálek, do nichž byl subjekt puzen a z nichž se vrací, nechtěný a opuštěný, nenachází ve svém životě, vnitřním světě, pevné místo, což může být reprezentováno motivem zavřených vrat. Subjekt je vnitřně hnán touhou po něčem stabilním, po pevně ohraničeném prostoru, ale nenachází ho.

Čas je v této sbírce zobrazen jako mizející, uplynulý a nenávratný, představen je steskem a touhou po minulých a ztracených věcech, které již není možno vrátit zpět a zbývá po nich jen touha v nitru.

*Nedožitě vteřiny
přijdou obejmout mě znova.
Ze zasuté hlubiny
vzlétnou v modro jasná slova,
oddaný a bez viny
navrátím se ze hřbitova,
dáš-li mi žít hodiny,
marně utracené, znova.⁴²*

(Znova)

6.2.4. Dvě minuty ticha (1934)

Sbírka z roku 1934 už ve svém názvu spojuje dva Horovy ústřední motivy – čas a ticho. Tato sbírka bývá označována jako zřejmě vůbec nejdepresivnější z jeho tvorby, takže nepřekvapí, že i název se vztahuje k tragické události, je věnován obětem důlního neštěstí v Oseku, ke kterému došlo v roce 1934.

V Horových verších nacházíme subjekt opuštěný v čase a prostoru, ve světě, v němž se ztratila lidskost a cit, lidé se cítí ztraceni ve společnosti, nedokáží najít své místo ve světě.

---

⁴¹ Tamtéž, s. 167.

⁴² Tamtéž, s. 186.

*Do ticha a do samoty,
jíž zněla jen ozvěna,
duní okované boty,
houká rudá siréna-⁴³*

(Kde)

Lyrický subjekt je opuštěný, ztracený ve světě, který je ovládaný průmyslem. Ve verších je cítit úzkost, svět se stává místem bez citu, čas je zpodobněn duněním a houkáním, které se rozléhá v prostoru a vymezuje lidský život.

Celá sbírka má velmi pochmurné a melancholické ladění, zobrazuje strach ze samoty, opuštění. Bezpečné zákoutí představuje dětství jako místo jistoty, je nám však během našeho života čím dál vzdálenější.

*Čas jako dítě po trávě běží od té chvíle,
z kalendáře padá za listem list...*

*Čas jak stařec v trávě si v nás odpočívá,
a my na zapadlé stanici
listujeme v jízdním řádě, ztěžka, neb se stmívá,
zvolna v naší sitnici.⁴⁴*

(Kruh)

Ve sbírce je zobrazena básníková úzkost z konce života, čas dopadá tíživě do jeho myšlenek. Vyobrazen je v básni jako jízdní řád, který odkazuje nejspíše k vlaku, který nám pomyslně „ujíždí“. Konec života je zde pak promítnut metaforicky do stmívání, konce dne představujícího i konec celé existence. Sbírkou představuje určitý mezník Horovy tvorby, jak píše F. X. Šalda, jedná se až o neuvěřitelný tvůrčí vývoj. „*Hora opsal dosud velikou čáru vývojovou, snad největší v české lyrice moderní: od*

---

⁴³ Tamtéž, s. 227.

⁴⁴ Tamtéž, s. 252.

vitalismu a poezie civilizační ke kubismu a k poezii proletářské a odtud až k dnešnímu stupni svého velikého úsilí, který by bylo možno charakterizovat jako poezii duchovou a transcendentní.“⁴⁵

6.2.5. Tiché poselství (1936)

Sbírka *Tiché poselství* nám přináší opět zcela nový vhled do Horovy tvorby a přináší opět motivy ovlivněné návštěvou míst, tentokrát jeho cestou po Slovensku, které ho okouzlo, podle čehož je nazván i první oddíl díla, *Nebe nad Slovenskem* (další jsou nazvány *Zasněný vlak*, *Marie Aubková*, *Zpěv andělům*, zbylé dva oddíly sbírky byly ponechány bez názvu). V jednotlivých oddílech můžeme najít různé přístupy k vnímání času a prostoru. V části *Nebe nad Slovenskem* převažují motivy přírody, zaujetí krajinou a přímý prožitek současného okamžiku, čas je vnímán radostně, daný moment s sebou přináší plnost okamžiku. Příroda přináší lyrickému subjektu klid, ticho a pokoj do duše, obdivuje ji a zároveň plně využívá její síly k nalezení vlastního vnitřního pokoje.

*Soumrakem sestupují stáda
v poklidné vznešenosti své.
Tak dobře vím: zde nepožádá
mě běs jenž rovnováhu rve.
Tišino času, šero padá
a padá na království tvé.*⁴⁶

(báseň IV.)

Zároveň se ovšem básník opět melancholicky propadá do tiché minulosti, ať už vlastní, či do té historické. Vnímá dané místo ve všech jeho minulých i současných podobách. Verše jsou plné smíření i pomíjivosti, nelze žít v přítomnosti bez toho, aniž bychom si uvědomovali minulost.

*a sloupy žul,
propast zašlých chvílí -*

---

⁴⁵ ŠALDA, F. X. *O předpokladech a povaze tvorby*. Praha: Československý spisovatel, 1978, s. 245.

⁴⁶ HORA, Josef. *Kniha času a ticha*. Vy. 2. Praha: Československý spisovatel, 1958, s. 292.

*a v prameni rty,
jež z něho pily.⁴⁷*

(báseň V)

Josef Hora se v této sbírce pohybuje mezi snem a skutečností, současným i minulým, a právě tato časová neukotvenost je pro jeho vrcholnou tvorbu příznačná. Medituje nad okamžikem, který již uplynul, v okamžiku, v němž se právě nachází. V Horově poezii se střetávají dva časy současně, to vše však v poklidu, bez boje a násilí. Nejinak je tomu i v této sbírce, která už svým názvem evokuje ticho a smíření.

V oddílu *Zasněný vlak* se nám promítají před očima básnickovy sny a minulé prožitky proto, aby se nakonec sám vrátil obloukem svých myšlenek k přítomnému. Zachycuje myšlenkové proudy subjektu jedoucího ve vlaku, v sešeřelém kupé, možná na dlouhé cestě, kde je čas přemýšlet. Jak už jsem popisovala v jiné části práce, motiv vlaku (a dalších dopravních prostředků) symbolizuje v Horově poezii plynutí, tok času, jenž je v daný moment řízen nějakým prostředkem a směřuje tak kupředu. Zároveň v tu samou chvíli se nám však v proudu *vpřed* dostavuje i proud *vzad*. Ve vlakovém kupé je fyzický prostor limitován, o to větší možnosti tak skýtá prostor vnitřní, duchovní. Pro tato tvrzení snad budiž dostačující následující dvě ukázky.

*Sám v pološerém kupé bdím,
ti druzí spí. Jak dlouho jedem?
A tytéž jiskry, tentýž dým
doutná a hasně v okně bledém.⁴⁸*

(báseň I)

Subjekt je v daný moment sám, i když je mezi lidmi. Nachází se uprostřed neurčitého času, z básně lze pouze odhadovat, že se jedná o pozdější denní dobu, protože se již stmívá. Nemůžeme však tušit, jak dlouho cesta trvá. Zajímavý je verš „*A tytéž jiskry, tentýž dým*“, jenž má možná symbolizovat pocit déjà-vu.

Sklo mezi mnou a nocí je,

---

⁴⁷ Tamtéž, s. 294.

⁴⁸ Tamtéž, s. 301.

*mé křehké lásky, křehká slova.
Jich hudba stínů upije
jak na smutku ústa andělova.⁴⁹*

Básník se stále pohybuje mezi minulostí a přítomností, snem a skutečností.

V dalším oddílu, *Marie Aubková* (pojmenovaném podle Horovy babičky), se objevují i motivy domova a vztahu ke kořenům, k básníkovu původu. Motivy rodného kraje a dětství souvisí s nikdy nekončícím koloběhem života a smrti.

*I ležíš v hrobě svém,
babičko, jako klíč,
jenž v hlíně rezaví
a v snu se leskne dál,
aby nám dveře tmy,
když vše to tam a pryč,
do hvězd a do času
dokořán otvíral.⁵⁰*

(Marie Aubková)

Zemřelá babička představuje v básni symbol rodného kraje, cosi vzdáleného, co však v básníkových snech se „leskne dál“ a v těžkých chvílích představuje pevný bod, ke kterému je možno se vždy navrátit.

I třetí oddíl sbírky, *Zpěv k andělům*, představuje návrat v minulosti, inspirací mu zde byly barokní chrámy a jejich umělecká výzdoba. Lyrický subjekt ve skladbě promlouvá k andělům-sochám, kteří jsou možná více než hmotní už jen konstrukcí jeho vzpomínek na ně. Odvolává se k nim, připodobňuje je přírodním výjevům a prosí je, aby odvanuli tmu. I když nemůžeme s jistotou hovořit o vyloženě nábožensky zanáčených motivech, patrné je přimknutí k něčemu vyššímu, co přesahuje básníkovu existenci, před čím se pokorně sklání.

Andělé ze snů upředení,

---

⁴⁹ Tamtéž, s.307.

⁵⁰Tamtéž, s. 316.

*vy louky patou zdupané,
vy květy močálů, v nichž pění
se vražda, hněv, jen láska ne,
vy svatí v nás, v nás ponížení,
pokyňte, ať tma odvane.⁵¹*

(Zpěv k andělům)

Poslední dva oddíly sbírky nám připomínají Horovo zanícení pro sociální problematiku. Zaoobírá se v nich hospodářskou krizí (aktuální motiv) i vidinou dalšího válečného konfliktu.

*Nikdo si nepřichází
pro radost průsvitných stěn,*

*svět přestal připíjet světu
ze sklenky křehké jako sen.⁵²*

(Sklářské město, část II.)

V této básni je zachycen úpadek sklářského města Nový Bor, které Hora rád navštěvoval. Ve verších je patrná melancholie po zašlé slávě skláren.

6.2.6 Závěr

Analýza času a prostoru v Horově poezii by jist zasloužila mnohem větší pozornosti a šíře, než v jaké jsem ji zde popsala na základě odborné literatury a vlastní analýzy já, protože tato problematika se v básníkově případě netýká pouze omezeného rozpětí třicátých let, ale zvolna osciluje již od jeho tvůrčích počátků až do jeho smrti. Čas má pro Horu nebývalý význam, chápe ho „meditačně“, rozjímavě, čas pro něj nemá pevně stanovené fyzikální hranice a tvoří hranice spíše *filosofické*. „*Hora nepíše*

---

⁵¹ Tamtéž, s. 322.

⁵² Tamtéž, s.329.

*metafyziku času, nýbrž „toliko“ projektuje lyrické situace do proudu času.*⁵³ Hora se do času stále ponořuje a zase se z něj vynořuje, reflektuje ho i se mu zcela poddává. V některých pasážích s časem možná trochu bojuje, snaží se ho přemoci, v jiných ho zcela pasivně přijímá. Básníkův vztah k času se proměňuje, někdy ho chápe jako smířlivý a spravedlivý (koloběh života je pro každého stejný), jako souputníka až *bratra srdce*, někdy je naopak silně konfrontován s jeho neúprosností.

Hora má sklon k meditativnosti, setrvává v jednom momentu a myšlenkami je v jiném, mnohem vzdálenějším. Nikdy však současnost neopouští úplně, vždy se nakonec ze svých časoprostorových toulek vrátí do přítomného okamžiku se všemi jeho strastmi a aktuálními problémy, jelikož i přesto, že již dávno opustil své proletářské období, nikdy nepřestal být hluchý a slepý k utrpení druhých.

V tvorbě z této doby je také důležitý motiv *snu*, prostoru, kde se vrací minulost do přítomnosti. Snění jako proces časový i meditační. Skutečnost nám přináší neustálou proměnu a dynamiku, ale snění nás může udržet v jakémkoli okamžiku si budeme zrovna přát. Snění se objevuje jako neustálý výstavbový princip Horovy lyriky. Téměř každá situace v jeho básních vzniká ze snění, nebo do něj naopak směřuje. Básník se zastavuje v *tichu* svého nitra a medituje. Velice časté jsou motivy snění, probouzení, noci a spánku. Neobyčejně časté jsou také motivy chvil nacházející se na hranici dne a noci, tedy času, který nelze přesně určit.

Obvyklým motivem je také téma rodného kraje, na který rád vzpomíná. Evokuje mu dávno minulé dětství a představuje krajinu snů, do níž je možno se stále navracet a najít v ní poklid.

6.1. Další tvorba třicátých let

Následující kapitola bude pojednávat o další tvorbě Josefa Hory ve třicátých letech. Vedle „*poezie času a ticha*“, která byla rozebrána v předchozí kapitole, vydal v roce 1934 Hora také sbírku *Popelec*⁵⁴, která je tvořena satirami a epigramy a nese podtitul *Svět a kumšt*. Sbíрка obsahuje jeho práce z let 193-1934 a tematicky se vztahuje k politice i umělecké sféře. Reaguje v ní i na události v zahraničí, především

---

⁵³ RAMBOUSEK, Jiří. *Nesoustavná rukověť české literatury*. Praha: Torst, 2003. ISBN 80-7215-204-1, s. 463.

⁵⁴ HORA, Josef. *Popelec. Svět a kumšt*. Praha: Fr. Borový, 1934.

v Německu.

Větší pozornost v rámci této práce však zaměřuji na další tři sbírky a to *Máchovské variace* (1936)⁵⁵ a sbírky *Domov* (1938)⁵⁶ a *Jan Houslista* (1939)⁵⁷, a to vzhledem k celkovému zaměření této práce. Jednotlivě se jimi ve stručnosti zabývají následující podkapitoly.

6.3.1 Máchovské variace (1936)

Sbírka vznikla ku příležitosti 100. výročí úmrtí českého básníka K.H.Máchy a obsahuje šestnáct básnických skladeb, které mají vždy stejný rozsah. Básník využívá přímo či nepřímo typických máchovských motivů (vězeň, rodná zem, poutník, barvitě vykreslení přírody). Inspirací mu byla jak samotná Máchova tvorba, tak i zápisy z jeho deníku a Máchův životopis.

Hora vede s Máchou v díle jakýsi pomyslný dialog, vykresluje postavu romantického básníka, který mu byl zřejmě blízký, protože v dílech obou básníků narážíme na spojující prvky jejich tvorby, a to motivy času, marnosti a také rodné země. Tento básnický počín tvoří propojující článek mezi jeho tvorbou „času a ticha“ a následující tvorbou, kde převažují motivy domova a také zaměření na jednotlivou konkrétní postavu, individuum. „*Horův Mácha je nutkán překročit každé postavení, jež mu chce vykázat daný řád společenský a morální. Je to věčný poutník; vidíme ho jen jít, běžet, stoupat. Není uspokojen žádným dílčím cílem. Přes milenciho rameno hledí do závratí záhad a proměn.*“⁵⁸

Hora s Máchou soucítí, vžívá se do jeho pocitů, často naráží na Máchovy pocity osamělosti, spoluprožívá jeho úzkost z bytí a marnosti času, která je vlastní i samotnému Horovi.

Hora se v díle nesnažil na Máchu navázat nebo ho kopírovat, dílo je vzdáním pocty velkému básnickému individu, ke kterému sám chová obdiv a zároveň cítí, že mají cosi společného. Hora však, na rozdíl od Máchy, nevidí ve smrti jedince naprostý fatální konec, nepropadá bezvýchodné skepsi a marnosti a i když si plně uvědomuje plynutí času, setrvání v daném momentu si dokáže spíše plně vychutnat i ve vztahu k přítomnému.

---

⁵⁵ HORA, Josef. *Máchovské variace*. Praha: Fr. Borový, 1936.

⁵⁶ HORA, Josef. *Domov*. Praha: Fr. Borový, 1938.

⁵⁷ HORA, Josef. *Jan houslista*. Praha: Krásné tisky Melantricha, sv. 1., 1939.

⁵⁸ ČERVENKA, Miroslav. *Slovník básnických knih: díla české poezie od obrození do r.1945*. Praha: Československý spisovatel, 1990, s. 134-135.

*„Však marný strach, že v stáří mhách
polibek mládí odplyne ti
a v sůl se změni ve vráskách,
jichž brázdami proud času letí.*

*...nechte ho s mrtvým úsměvem
pokračovat v jeho pouti.“⁵⁹*

I přes to, že se setkáváme se smrtí, je ve verších naznačena další cesta, v tomto případě se zřejmě jedná o odkaz na Máchovo dílo, které přežilo jeho vlastní smrt.

6.3.2 Domov (1938)

V pohnuté době konce třicátých let Hora vydává svoji sbírku *Domov*. Události v Evropě a Československu, stav přímého ohrožení země, pocity strachu a úzkosti z budoucnosti ve společnosti, to vše vedlo k Horu k sepsání této sbírky, v níž se básník na plno oddává tematice rodné země a silného vlastenectví. Nejedná se o žádný patos, ale o hluboký vnitřní prožitek básníka.

Sbírka obsahuje Horovy verše z let 1936-1938 a věnována je památce F.X. Šaldy, který zemřel v roce 1937 s poznámkou „*Tolik nám chybí v těchto chvílích.*“ O tom, že se skutečně jednalo o těžké chvíle, nemůže být vůbec pochyb.

Sbírka je rozdělena do čtyř oddílů podle svého zaměření. První z nich je část nazvaná *Pozdravy* a je zaměřená na osobnosti z minulosti – K.H.Máchu, Jaroslava Vrchlického, F.X.Šaldu a T.G.Masaryka. Těchto osobností si velice váží a představují pro něj výjimečné osobnosti, a to z různých důvodů, ať už z pohledu naší historie, či z jeho vlastních zkušeností. Hora si ve sbírce uvědomuje nutnost přimknutí k jistotám, kterou pro něj představují i tito velikáni. „*Ano, chtěj či nechtěj: Horovu bytost si nyní znovu podrobují, prostupují, zaněcují neklid a zápas světa, jež jsou silnější jeho samoty, jejího ticha.*“⁶⁰

Například Šalda pro Horu symbolizuje v jeho básni plamen. Pro Horu

---

⁵⁹ HORA, Josef. *Knih domova*. 2. vyd. V Praze: Fr. Borový, 1947, s. 77.

⁶⁰ PÍŠA, Antonín Matěj. *K vývoji české lyriky: studie a recenze*. Praha: Československý spisovatel 1982, s.87.

nepředstavoval pouze kritika a přítel, ale i světlo, které ukazuje správnou cestu, někoho, kdo bojoval celou svojí existencí za své hodnoty a ideály.

*Jinými učil jsi nás,
zvedaje výš a výše nebe,
věčností uče měřiti nás čas,
dalekem blízké, Bohem sebe.⁶¹*

(Díky plameni)

Šalda pro Horu představuje učitele, někoho, kdo ostatní vedl kupředu a snažil se jim vštípit vyšší hodnoty.

Následují oddíly *Dvakrát nad Prahou*, kde se Hora vyrovnává s plynutím času, zároveň poukazuje na to, že my všichni tvoříme naši rodnou zem a poukazuje na to, že by po nás mělo něco zůstat. Třetím oddílem je *List za listem*, ve kterém se projevuje strach z války, odkazy na rodnou zem i vzpomínky na navštívená místa. V básních reaguje i na události posledních let, mezi který patřila i občanská válka ve Španělsku.

*Zas jedna píseň hasne.
Zas jedna zem oněměla.
Modří oblohy jasné
se valí tanky a děla.⁶²*

(Španělsko)

Verše jsou plné melancholie a tragiky. Válka představuje něco, před čím všechno ostatní oněmí. Zajímavý je kontrast krásné modré oblohy a valící se vojenské techniky.

Nejvýznamnější část sbírky představuje poslední oddíl, *Zpěv rodné zemi*, který vyšel nejdříve samostatně. Kompletně je věnována naší vlasti, básník zde vykresluje její pohnutou historii, čímž poukazuje na její slavnou minulost a statečnost, na což bychom v dramatických historických momentech neměli zapomínat. Hora zdůrazňuje, že přes všechny útrapy a osudové rány se naše země vždycky dokázala bránit a i přesto, že byla tolikrát ničena, nikdy nezanikla. Historie pro Horu vytváří neustálý koloběh vzniku a

---

⁶¹ HORA, Josef. *Knih domova*. 2. vyd. V Praze: Fr. Borový, 1947, s. 18.

⁶² HORA, Josef. *Knih domova*. 2. vyd. V Praze: Fr. Borový, 1947, s. 48.

zániku, jedná se o přirozený vývoj, proto by se obyvatelé země neměli nikdy vzdávat, protože jsou součástí celku a mají za něj jako takový svoji morální odpovědnost.

*A tak jdem
mrtví, živí, nezrození,
nekonečné pokolení.
Z bouřných mraků nad světem
stoupáš s námi, ostrov štěstí,
nekonečný život náš,
na němž je nám růst i kvést,
držet stráž.⁶³*

Hora zdůrazňuje koloběh života, který není ohraničen jen jedním konkrétním bytím vyměřeném od narození po smrt, ale představuje pro něj existenci celého společenství, v němž právě může být konkrétní život realizován.

6.3.3 Jan houslista (1939)

Tato lyrickoepická skladba z roku 1939 tematicky navazuje na sbírku přechozí, v níž Hora zdůrazňoval hodnotu domova a vlasti. Hora tuto skladbu sepsal již v období okupace naší vlasti Německem v období od konce července do poloviny října roku 1939.

Po stránce dějové výstavby je báseň jednoduchá, popisuje život českého houslisty Jana, který se rozhodl uplatnit svůj talent v Americe. Jeho život zde působil harmonicky, věnoval se své práci a prožil šťastné manželství. Po smrti své ženy však dochází k tomu, že nic v životě nemá, žádný pevný bod, stává se naprostým cizincem daleko od domova. Z tohoto důvodu se proto rozhodne se navrátit do vlasti. Najednou je konfrontován znovu s dávno prožitými okamžiky a potkává se se s lidmi ze své minulosti, ať už ve vzpomínkách (matka) nebo k těm, kdo stále žijí (přítelkyně z mládí). Znovu obnovuje staré vztahy a také ve své práci i v životě najednou nalézá zcela nový a ztracený smysl. Hudba pro něj není už jen zdrojem obživy nebo slávy, ale stala se pro něj náhle i zdrojem komunikace s druhými. Cítí, že přináší ostatním radost, něco tvoří a nestagnuje. Právě naprostá konkrétnost jeho činů ho vede kupředu. Fakt, že k tomuto

---

⁶³ Tamtéž, s. 45.

posunu došlo teprve v rodné vlasti, není náhodný. Rodná vlast v něm probouzí sílu tvořit, cítí se být součástí organického celku, pro který musí pracovat, a tím jej obohatit.

Vedle dějové linie je skladba bohatá na reflexivní pasáže, jejichž tematika byla již výše naznačena. V mnohých částech k nám a k sobě samému promlouvá také sám básník, reflektuje svůj život, znovuprožívá dřívější prožitky i utrpení.

Cesta životem není vykreslena pesimisticky, naopak hrdina nachází své místo ve společnosti, objevuje svoje životní poslání, kterým se pro něj stává přesvědčení, že jedině prací pro ostatní lze dosáhnout vlastního štěstí.

Báseň v sobě spojuje téma individuality a tvůrčí svobody spojené zároveň s motivem touhy po svobodě, jež je spojena s touhou po svobodě národa. Jedinec je vždy součástí národa, v němž žije a který je třeba zachovat. Národ je také tvořen tradicemi a uměním, které v této básni představuje právě postava Jana. Zdůrazněno je také, že svoboda jednotlivce není nikdy národem omezena, o to víc by měl každý z nás za něj bojovat a snažit se mu přinést to nejlepší, čímž jedinec vždy rozvíjí i sám sebe.

Skladba nám ukazuje Horu ve všech jeho polohách a variacích, pracuje se zde se všemi motivy, s jakými už jsme se mohli v jeho dřívější tvorbě setkat (čas, lidský život, domov, rodná krajina – hrdina se vrací do podřipské oblasti).

Život pro Horu a pro jeho hrdinu nekončí momentem smrti. S tím už jsme se u básníka setkali, smrt pro něj neznamená fatální tragický konec, protože představuje prosté vyústění života, jemuž se nelze vyhnout. Člověk by se měl proto snažit svůj život plnohodnotně prožít, existovat v daném momentu a plynoucím čase a snažit se co nejlépe naplnit poslání, které si vytyčil. Jedině tak člověk dosáhne jakési nesmrtelnosti, protože jeho odkaz zůstane v paměti národa, který se bude moci dále rozvíjet.

V básni dochází ke krásnému propojení reflexivních pasáží na obrazu lidského osudu. I když je zde zobrazeno pomíjení věcí a jejich zánik, nikdy tyto momenty nejsou svedeny do tragického módu, jelikož Hora nepracuje s motivem absolutní nicoty. I díky prožitkům jedince se zde setkáváme opět s polohou času zcela konkrétního, nikoli tolik abstraktního, jak tomu bylo v jeho tvorbě předchozí. Subjekt neprožívá jen čas svého života, ale je namnoze konfrontován i s uplynulým časem národa a s jeho zkušenostmi. *„Skladba je komponována s použitím hudebního principu vracejících se, prolínajících a obměňovaných motivů. Dějová linie a obraz postav tvoří chvíli osu sdělení, chvíli*

ustupuje zcela do pozadí. ⁶⁴

Jenom dlaň

nám zbyla již. Dlaň rodné hlíny,

a zrno volající: Braň

před vichřicí prst' domoviny. ⁶⁵

(LIX.)

Skladba zaujalo mnoho čtenářů, i přesto, že vznikla již v prvním roce okupace a měla veliký ohlas. Dokud nebylo vydávání zcela zastaveno, vyšla tato skladba celkem pětkrát a k jejímu znovuvydávání došlo opět po válečných letech. Skladba také představovala v českém básnictví i důležitý návrat k epičnosti.

Tematicky však sbírka nebyla ojedinělá, v této době vyšly i další sbírky, jejichž autoři se snažili pozvednout duchovně národ v těžkých chvílích i se osobně vyrovnat s dějinami. „Stejně jako ostatní básnická díla vyrovnávající se s národní tragédií Mnichova a konce republiky (Halasovo TORZO NADĚJE, Seifertova sbírka ZHASNĚTE SVĚTLA, Holanovo Září 1938 aj.)...“ ⁶⁶

---

⁶⁴ ČERVENKA, Miroslav. Slovník básnických knih: díla české poezie od obrození do r.1945. Praha: Československý spisovatel, 1990, s.78.

⁶⁵ HORA, Josef. *Knih domova*. 5. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1974. Klub přátel poezie (Československý spisovatel), s.74.

⁶⁶ ČERVENKA, Miroslav. Slovník básnických knih: díla české poezie od obrození do r.1945. Praha: Československý spisovatel, 1990, s.78.

7. Čtyřicátá léta v Horově tvorbě

Vzhledem k tomu, že tato práce se přednostně zaměřuje na třicátá léta v Horově tvorbě, rozhodla jsem se ke shrnutí let čtyřicátých spíše přehledově než z pohledu hlubší analýzy. Ve čtyřicátých letech se nacházíme na samém sklonku Horova života, kdy se již plně rozvinula jeho nervová choroba, které nakonec i v roce 1945 podlehl.

V roce 1940 vyšla poslední sbírka ještě za Horova života a to *Zahrada Popelčina*⁶⁷. Tvořena je dvěma částmi, jednou je *Rekviem* a druhou *Popelka přebírá hrách*. Dominantními motivy první skladby jsou témata smrti a pomíjivosti, zřejmě vycházejícími z toho, že básník cítil, že se blíží konec jeho života. Básník si stýská nad smrtí blízkých, smrt ho obklopuje, všechno okolo umírá a vadne. Zároveň však i v této úzkosti nakonec nachází Hora krásu, protože právě vědomí smrti a neustálý koloběh života jsou prostě nedílnou součástí existence. Zároveň ale opět zdůrazňuje nutnost i přes toto neúprosné hledisko pokračovat ve své práci, ve svém údělu a život plnohodnotně prožít.

*Všem umírá se nerado,
když robotou svou vyzdobí ji,
a každý dá, co dělá rád-
...když vědí, jak jich všem je třeba.*⁶⁸

(XIV.)

Ve druhé skladbě nazvané *Popelka přebírá hrách* se zaobírá tokem času, je opojen i vyděšen jeho neustálým tokem a snaží se poznat veškerá jeho tajemství. Zároveň, stejně jako skladba první, je i tato báseň jakousi oslavou poezie. Hora si je vědom, že právě díky poezii mohl poznat zákoutí času a rozjímat o něm. Čas není jen nositelem zániku, ale přináší i obrození.

Další sbírkou z let čtyřicátých je *Proud*⁶⁹. Tato sbírka vyšla až v roce 1946, ale sepsána byla již v letech 1940-1941 v době, kdy se začala projevovat Horova nemoc.

---

⁶⁷ HORA, Josef. *Zahrada Popelčina*. Praha: Fr. Borový, 1940.

⁶⁸ HORA, Josef. *Zahrada Popelčina*. Praha: Fr. Borový, 1940, s. 186.

⁶⁹ HORA, Josef. *Proud*. Praha: Fr. Borový, 1946.

V básních se Hora smiřuje se smrtí, o které ví, že brzy přijde. Stále častěji jeho mysl také prostupují vzpomínky. Cítí lásku i pokoru k osudu, je velice smířlivý. Stále hlouběji se noří do hlubin vzpomínek a času a loučí si duševně s tímto světem. „*A stáčeje své kroky k domovu – jakoby v pocitu navečera – loučí se lyrik s dálkami světa, aby se tím víc hroužil do dálek času.*“⁷⁰. Básník místy propadá melancholii, čas je tragický a neodvratně směřuje ke konci. Jednou z mála útěch je rodný kraj.

*Jak ty mrtvé, živé též,
Jdi, hledej a nalezněš
v stínu Řípu, nad Vltavou...⁷¹*

(Doma)

Další sbírkou je *Život a dílo básníka Aneliho*⁷² z roku 1945. Jedná se o lyricko-epickou skladbu, která vznikla v průběhu války, zřejmě v roce 1942. Jedná se o rozsáhlejší skladbu, spíše básnickou povídku. Dílo má dvě části, *Ze života básníka Aneliho* a *Z díla básníka Aneliho*. Jedná se o příběh o orientálním básníkovi, jehož rodinu vyvraždili Tataři a on je vychován v rodině náhradní. Nejprve se snažil poznat svět skrze poezii, poté zakusil život námořníka nebo dvorního básníka. Aneli zažívá mnoho životních peripetií i dobrodružství, poznává život z mnoha stran na to, aby nakonec pochopil, že největší realizaci a štěstí nakonec může umělec nalézt jen ve své tvorbě. Zároveň je skladba i hledáním smyslu existence a smyslu celé básnické tvorby.

I další dílo, *Pokoušení*⁷³ z roku 1946 má spíše epický charakter. Opět se jedná o básnickou povídku. Skladba však není dokončená, sám Hora od ní upustil, přesto nakonec vyšla po jeho smrti její část. Hravými a jednoduchými verši v nich Hora popisuje osudy spolužáků z gymnázia, kteří jsou v dějové zápletce sezváni na třídní sraz tajemníkem Trojánkem. Skladba je zaměřená na detailní líčení vztahů a osudů a líčení nejrůznějších zápletek, které však nakonec nejsou dovedeny do žádoucího závěru, Hora se snažil vše detailně a vtipně vylíčit, ale nedokázal však udržet soudržnou linii, jako tomu bylo v jiných jeho epických skladbách.

Zcela posledním dílem, které zde uvádím je sbírka vydaná pod názvem *Zápisky*

---

⁷⁰ PÍŠA, Antonín Matěj. *K vývoji české lyriky: studie a recenze*. Praha: Československý spisovatel 1982, s. 92.

⁷¹ HORA, Josef, NOVOTNÝ, Miloslav, ed. *Proud*. I. Vydání. V Praze: Fr. Borový, 1946, s. 59.

⁷² HORA, Josef. *Život a dílo básníka Aneliho*. Praha: Fr. Borový, 1945.

⁷³ HORA, Josef. *Pokoušení*. Brno: Družstvo moravského kola spisovatelů, 1946.

z *nemoci*⁷⁴ z roku 1945. Z chronologického hlediska vznikla v samotném závěru jeho života a jako opravdu poslední dílo, a to během roku 1944. Hora zde zvolil jednoduchou formu svých veršů, obvykle se zde nacházejí čtyřveršové strofy. Básník kromě útrap své nemoci hluboce prožívá i utrpení společnosti během probíhající druhé světové války. Hora se v té době tedy nacházel nejen v žalostném fyzickém stavu, ale silně deprimovaný byl také psychicky. Ve verších místy také tyto stavy související s jeho chorobou popisuje.

Co dnes je to s údy mími?

Dlaň sotvaže se rozevře.

Ruka se přímí, nenapřímí,

*pěst svírá se a neotevře.*⁷⁵

Verše jsou také plné tušení smrti. Zřejmě ho však (jako celý jeho život) neděsila její přítomnost a skutečnost, že přijde, ale ona neurčitost časová. Možná ho drásalo i právě čekání na to, až tento okamžik nastane. Hora ve sbírce spojil osudy své s tragickými osudy své vlasti a ostatních lidí. I v závěru života tedy zůstal básníkem s hlubokým sociálním cítěním. Zároveň však, i přes veškerou tragiku situace, nacházel v sobě jistou dávku naděje, byl totiž skálopevně přesvědčen, že lidé-vlast veškeré útrapy překonají, stejně tak, jako je překonali již v minulosti.

---

⁷⁴ HORA, Josef. *Zápisky z nemoci*. Praha: Melantrich, 1945.

⁷⁵ HORA, Josef. *Zápisky z nemoci*. Praha: Melantrich, 1945, s.41.

8. Bibliografie Josefa Hory

Přehled bibliografie Josefa Hory by byl velice rozsáhlý, vzhledem k tomu, že jeho díla byla během let vydávána opakovaně a v různých souborných vydáních. Rozhodla jsem se proto uvést prvotní vydání u jeho tvorby poetické a prozaické. Dále také uvádím jeho překladovou činnost a jeho stati týkající se kultury a politiky.

Díla uvádím bez autora z pochopitelných důvodů a pro doplnění přehledu vždy také píši místo vydání, rok a nakladatelství.

Při vytváření mi byl oporou Souborný katalog České republiky (www.caslin.cz), který představuje databázi dokumentů uložených ve fondech knihoven. Dále jsem pochopitelně pracovala s údaji v odborných publikacích.

1. Básně

Básně (1911-1914). Praha: Bibliotéka fondu Julia Zeyera, sv. 12, 1915.

Strom v květu (1915-1918). Praha: Fr. Borový, 1920.

Pracující den. Praha: Holubice, sv. 3., 1920.

Srdce a vřava světa. Praha: Edice Června, sv. 24, 1922.

Bouřlivé jaro. Praha: Edice Června, sv. 29, 1923.

Z politické svatyně. Satiry a pamflety na politiky, průmysl lihový, veřejné mínění a politiku vůbec. Praha: Komunistické knihkupectví a nakladatelství, 1924.

Itálie. Psáno v srpnu a v září 1924. Praha: Fr. Borový, 1925.

Struny ve větru. Praha: Fr. Borový, 1927.

Mít křídla. Praha: Karel Janský, 1928.

Deset let. Praha: Fr. Borový, 1929.

Tvůj hlas. Praha: Fr. Borový, 1930.

Tonoucí stíny. Balady a jiné básně. Praha: Fr. Borový, 1933.

Dvě minuty ticha. Praha: Slunovrat, sv. 13, Družstevní práce, 1934.

Popelec. Svět a kumšt. Praha: Fr. Borový, 1934.

Tiché poselství. Praha: Fr. Borový, 1936.

Máchovské variace. Praha: Fr. Borový, 1936.

Domov. Praha: Fr. Borový, 1938.

Jan houslista. Praha: Krásné tisky Melantricha, sv. 1, 1939.

Rekviem. Praha: Zlatokvět, II. řada, sv. 2, 1940.

Zahrada Popelčina. Praha: Fr. Borový, 1940.

Zápisky z nemoci. Praha: Melantrich, 1945.

Život a dílo básníka Aneliho. Praha: Fr. Borový, 1945.

Proud. Praha: Fr. Borový, 1946.

Pokušení. Brno: Družstvo moravského kola spisovatelů, 1946.

2. Próza

Hliněný Babylon. Praha: Knihovna aktualit a kuriozit, sv. 3 V. Boučková, 1922.

Socialistická naděje. Politický román. Praha: Komunistické knihkupectví a nakladatelství, 1922.

Probuzení. Prózy. Praha: Edice Aventinum, sv. 106, 1925.

Hladový rok. Příběh města. Praha: Knihovna Proud, sv. 33, Čin, 1926. *Smrt manželů Pivodových*. Praha: Pokrok, Edice Dobrá četba, sv. 50, 1928.

Dech na skle. Příběh Jana Trázníka. Praha: Knihovna Lidových novin, 1938 - 1939.

3. Stati kulturně-politické a literární

Kultura a třídní vědom: poznámky k otázce proletářské kultury. Praha: Komunistické knihkupectví a nakladatelství, 1922.

Literatura a politika. Praha: Otto Girgal, 1929.

Karel Toman. Praha: Fr. Borový, Postavy a dílo, sv. 3, 1935.

4. Překlady

Sergej Jesenin: *O Rusku a revoluci*. Uspořádali a přeložili B. Mathesius a J. Hora, Praha: Edice Aventinum, sv. 130, 1926.

Sergej Jesenin: *Jiná země*. Praha: A. Srdce, 1927.

Boris Pasternak: *Lyrika*. Praha: Melantrich, Edice Poezie, 1935.

A.S. Puškin: *Eugen Oněgin*. Vybrané spisy A.S. Puškina, Praha: Melantrich, 1937.

M. J. Lermontov: *Démon*. Praha: Melantrich, 1939.

Hvězdy nad Triglavem: moderní poesie slovinská. Praha: Melantrich, Praha 1941.

M. J. Lermontov: *Bratr smutek: Výbor z lyriky*. Praha: Melantrich, 1941.

Ivan Mažuranič: *Smrt Smail – agy Čengice*. Praha: Melantrich, 1947.

9. Závěr

Ve své práci jsem se pokusila analyzovat básnickou tvorbu Josefa Hory ve třicátých letech s přihlédnutím jeho přecházejícímu i následnému tvůrčímu vývoji.

Horova tvorba je poměrně rozsáhlá, jelikož zahrnuje časové období prakticky od počátku 20. století až do roku 1945, kdy Josef Hora umírá, což je nejen velký úsek v poměru k lidskému životu, ale také se jedná o významný úsek 20. století, jelikož Josef Hora zažil dvě světové války a zřejmě nejdramatičtější okamžiky naší vlasti, k níž choval hluboký citový vztah.

Také šíře jeho tvůrčího záběru byla pestrá, vedle poezie se snažil také psát prózu (ta však nikdy nedosáhla úrovně jako jeho tvorba lyrická), věnoval se překladům, zejména z ruštiny a dalších slovanských literatur, a také napsal mnoho kritik a statí vztahujících se ke kulturní oblasti. Ostatně, značnou část profesního života strávil jako žurnalista v nejrůznějších periodikách, kde měl obvykle na starost kulturní rubriku.

Horův básnický vývoj je neobyčejně zajímavý a pestrý, odráží se v něm několik vývojových etap ovlivněných i dobově oblíbenými uměleckými tendencemi. Počátky jeho tvorby jsou ovlivněny četbou a vlivem dobového vitalismu a civilismu. Toto období se postupně přehouplo do proletářské poezie, kdy se ve své tvorbě snažil postihnout neutěšenou situaci dělníků a vystihnout tíživé sociální problémy. Nelze ovšem říci, že by v tomto ohledu podléhal jen nějakým „trendům“, sociální otázky tížily Horu niterně, v jádru se zřejmě jednalo o velice citlivého člověka, jemuž osudy druhých nebyly lhostejné. Sociální témata a téma práce, ať už pro blaho kolektivu/národa, či pro vlastní individuální rozvoj, u něj můžeme najít i v dalších pracích, které již neměly s proletářskou poezií co do činění.

Již od počátku Horovy tvorby se u něj projevoval sklon k meditativnosti a melancholčnosti, a právě tento rys stal se mu, dá-li se to tak říci, osudným. Právě v meditativní reflexivní lyrice našel Hora největší zalíbení a tento druh psaní se stal jádrem jeho tvorby. Největší tvůrčí fascinací se stal Horovi čas. Po svém bližším seznámení s jeho tvorbou si troufám tvrdit, že čas byl pro něj téměř posedlostí. Nesnažil se čas měřit z hlediska fyziky, ani ho nebral pouze jako prostředek k vyměření událostí od počátku do konce. Největší váhu měl pro Horu čas plynoucí, čas obrody i zániku.

V Horově poezii se neustále nacházíme ve středu času. Básník si s časem pohrává, zastavuje ho a znovu pouští. V reflexivních pasážích jeho lyriky se u Hory

čtenář obvykle nachází hned v několika časových liniích, a to v okamžiku teď, v momentě historickém a zároveň i v linii času v mysli subjektu básně (samotného básníka?). Tento můj závěr souvisí i s dalším rozměrem Horovy poezie, a to je prostor. I přesto, že poměrně často využívá motivů míst poměrně konkrétních (motivy přírody, města), nacházíme se zároveň hlavně v prostoru niterním. Opět se čtenář, stejně jako v případě času, nachází ve více liniích.

Myslím si, že právě tato abstraktnost dokonale vystihuje akt rozjímání, který podle mého názoru zná každý z nás, onen moment, kdy sedíme v *sešerelém* kupé vlaku, kolem nás míjí krajiny a my jsme unášeni v mysli zcela jiným směrem. Z tohoto důvodu si myslím, že Horova tvorba vždy najde své hloubavé a přemýšlivé čtenáře.

Moje práce zahrnuje pouze část Horovy práce, ani zdaleka nepostihuje všechny možnosti jejího zkoumání a nepopisuje všechny motivy, které je možné v ní nalézt, což si v žádném případě ani nekladla za svůj cíl.

Josef Hora bezpochyby patří mezi velikány české poezie a jako takový si zasluhuje, aby na něj nebylo zapomenuto a nestal se pouze položkou v knihovních fondech, ale i nadále byl čten a oceňován.

10. Seznam použité literatury

A. Literatura primární

HORA, Josef. První kniha básní: (1911-1915). 2.vyd. V Praze: Fr. Borový, 1924. Edice Června.

HORA, Josef. *Strom v květu: verše*. Praha: Borový, 1920. Zlatokvět (F.Borový).

HORA, Josef. *Pracující den* 1.vyd. Praha: Holubice, sv.3, 1920.

HORA, Josef. *Srdce a vřava světa: verše*. 2. vydání. V Praze: Fr. Borový, 1929.

HORA, Josef. *Bouřlivé jaro*. Praha: Edice Června, sv.29, 1923.

HORA, Josef. *Knihy času a ticha*. Vy. 2. Praha: Československý spisovatel, 1958.

HORA, Josef. *Domov a jiné básně*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961.

HORA, Josef. *Knihy domova*. 2. vyd. V Praze: Fr. Borový, 1947.

HORA, Josef. *Knihy domova*. 5. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1974. Klub přátel poezie (Československý spisovatel).

HORA, Josef. *Zahrada Popelčina*. Praha: Fr. Borový, 1940.

HORA, Josef, NOVOTNÝ, Miloslav, ed. *Proud*. I. Vydání. V Praze: Fr. Borový, 1946, s. 59.

HORA, Josef. *Zápisky z nemoci*. Praha: Melantrich, 1945.

HORA, Josef. *Pokoušení*. Brno: Družstvo moravského kola spisovatelů, 1946.

HORA, Josef. *Život a dílo básníka Aneliho*. Fr. Borový, Praha 1945.

HORA, Josef. *Knihy satiry a rozmaru*. Praha: Československý spisovatel, 1953.

HORA, J.: *Poezie a život. Úvahy, studie, soudy*. Československý spisovatel, Praha 1959.

B. Literatura sekundární

Čeští spisovatelé 20. století. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 190-193

BURIÁNEK, František. *Česká literatura první poloviny XX. století*. Praha: Československý spisovatel, 1981, s. 158-160, 219-221.

ČERNÝ, Václav. *Tvorba a osobnost. I*. Praha: Melantrich, 1992. (Kapitola *Zpěv duše*, s. 710-731.)

GÖTZ, František. *Básnický dnešek: Vývoj perspektivy nové české poezie*. Praha: Václav Petr, 1931.

KOŽMÍN, Zdeněk. *Studie a kritiky*. Praha: TORST, 1995, s. 456-475.

MOURKOVÁ, Jarmila. *Josef Hora: Studie s ukázkami z díla*. Praha: Melantrich, 1981.

NEZVAL, V.: *Moderní básnické směry*. Praha: Československý spisovatel, 1973.

PAPOUŠEK, Vladimír. *Dějiny nové moderny*. Praha: Academia, 2014, s. 110. ISBN 978-80-200-2296-7.

PÍŠA, A. M. *Josef Hora*. Praha: Vydavatelství ministerstva informací, 1947.

PÍŠA, A. M. *Stopami poezie: Studie a podobizny*. Praha: Československý spisovatel, 1962.

RAMBOUSEK, Jiří. *Nesoustavná rukověť české literatury*. Praha: Torst, 2003. ISBN 80-7215-204-1, str. 431.425-432.

ŠALDA, F. X. *O nejmladší poezii české: Dvě přednášky a dvě stati*. Praha: Otto Girgal, 1928.

ŠALDA, F.X. *O předpokladech a povaze tvorby*. Praha: Československý spisovatel, 1978, s. 245-248.

VÁCLAVEK, Bedřich. *Od umění k tvorbě: Studie z přítomné české poesie*. Praha: Jan Fromek, 1928, s. 96-112.

VÁCLAVEK, Bedřich. *Literární studie a podobizny*. Praha: Československý spisovatel, 1962.